1.

F·SYLVII

Ambiani in Orationem Ciceronis pro Lege Manilia, Commentarii.

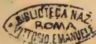

Vęnundantur Io. Badio.
Sub priuilegio è regione operis ęxplicando.

Reuerendissimo in Christo patri Antonio Creuanto, Tituli sanctæ Priscæ in monte Auentino sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ Presbitero Cardinali, Abbati sacri monasterii sanctissimæ Trinitatis Vindocineñ. Franciscus Syluius S.

Vum discipulis curæ meæ delegatis aliquot M. Tullii Iudiciales orationes prælegissem, iisq; audiendis operam eos nõ perdidisse sentirem, commodum mihi visum est aliquam eiusdem oratoris suasoriã enarrare: partim vt styli & generis varietas laborem studiorum leuaret, eosq; oblectaret: partim vt eo quoque dicendi genere instituerentur, quod consiliis adhiberi solet, quod in Republica arbitror valere plurimum: sed præcipue vt viderent, quantum a Liuianis concionibus Tullianæ distent. His enim Liuianas selectas enarrare soleo. Hãc igitur sumpsi in manus, qua legẽ Maniliam suadet Cicero, qua Cn. Pompeium ornat, qua se ipse temperata oratione ornandi copiam persecutum dicit. In eam breues quosdam scripsimus Commẽtarios: quos, vt iuuemus studia iuuentutis, nomine tuo edimus. Tuo, inquam, nomine, qui quum adolescens mihi operam dares, humanarum literarũ ita studiosus eras: in hisq; tantum promoueras, vt patrui Ludouici Creuanti viri vt sacerdotiis ita religione honestissimi consilio, primum dialecticis, deinde theologicis & studiis & disputationibus ab harum literarũ puritate multum alienis deditus, earum studia continuasse potius q̃ intermisisse videare. Postq̃ vero in theologorum ordinem ascriptus es, ita diuinas literas excolis, vt humanas non contemnas. Quo nomine spero Commentarios hos tibi fore magis gratos. Vale, Parisiis, ex schola Tornaca, xiii. die Septemb. anno domini M.D.XXIX.

FINIS.

FRANCISCI

Syluii Ambiani in M. Tullii Ciceronis Orationem pro Lege Manilia, quę est de laudibus Cn. Pompeii Magni, & de Imperatore deligendo, Commentarii luculenti.

Vum Mithridatē Regē Pōti multis prælíis terra mariq; L. Lucullus vicisset: eumq; tādē in Armenia cū Rege Tigrane, ad quē confugerat, magno certamine superasset: quū a militib⁹ suis destitutus, tū Senatusconsulto reuocatus bellū nō cōfecit. Mithridate igit̄ prouinciis, sociis, atq; amicis po. Ro. imminēte, C. Manili⁹. Trib. pl. legē tulit, vt Phrygia, Lycaonia, Galatia, Cappadocia, Cilicia, Colchis, Pōtus, Armenia, & quotquot alia loca in prouincia Lucullus obtinebat, ea oīa cū omni illius exercitu Cn. Pōpeio mandarētur: vt Bithynia accepta, cui tū Glabrio pręerat, aduersus Reges Mithridatē & Tigranē dux belli gerēdi Pōpeius declararetur: additis ei maritimis viribus naualiq; apparatu, quē piratico bello paulo ante sortitus erat. Hac lege Pōpeii potētia nimiū augeri, libertas publica prodi, Lucullus suarū rerū gestarū gloria priuari videbatur, q; triūphi potius q̄ belli successor hac lege Pompeius decerni videretur. Quapropter Senatores multi legis promulgationi obsistere constituerunt. Ii tñ quum legis p̄ferēdę dies adesset, plebis metu cōticuerūt p̄ter Q. Hortensiū & Q. Catulum viros Consulares, qui hāc legem dissuaserunt. Cicero autem cōtrà suasit hac oratione: cuius

Lex Manilia.

Argumentum est.

PRincipio causam dicit cur antea conciones ad populum Ro. non habuerit, nūc autē Prætor factus habeat. Sibi lætandum dicit in hac oratione prima ad populum oblatā esse materiam copiosissimā, hoc est, de Cn. Pōpeii laudibus. Primū igit̄ ostēdit graue & periculosum bellū vectigalibus,

sociis po.Ro.& bonis ciuiũ a duobus potẽtissimis Regibus Mithridate & Tigrane inferri: deinde belli magnitudinem aperit, qd iidẽ duo Reges potentissimi magnis aduenticiis multorũ Regũ & nationũ copiis adiuti administrẽt. Postremo docet in summo Imperatore illas quatuor virtutes inesse oportere q̃ in Cn. Põpeio sunt, sciẽtiã rei militaris, virtutẽ, authoritatẽ, felicitatẽ. Prẹter quas etiã innocẽtiã, cõtinentiã, tẽperantiã, fidem, facilitatem, eloquentiã, humanitatem, in Cn. Põpeio esse copiose admodũ probat: quem ex omnibus vnũ vectigales, socii atq; amici po.Ro. postulant: quẽ hostes prẹter cæteros metuũt. Itaq; hortatur bellũ cũ Mithridate & Tigrane gerendũ, Cneũq; Pompeiũ hac lege Manilia ei bello esse prẹponẽdũ. Refutat primũ sententiam Q. Hortensii, qui bellũ necessariũ esse & magnũ, & in Põpeio summa esse omnia confessus est: negauit tamen omnia vni tribuẽda esse. Populũ Ro. iudicio suo Hortensii authoritatẽ nõ debere anteponere ostẽdit ex bello Piratico. Legem enim Gabiniã, qua Cn. Pompeio Imperiũ in piratas cõstituebat, quã Hortẽsius dissuadebat, po.Ro. suffragiis suis probauit: cuius beneficio mare, omnisque ora maritima intra dies.xl. prẹdonibus liberata est. A. Gabiniũ Põpeio expetẽti & postulanti debuisse legari ostendit: illudq; improbe factum, vt vtiq; obtrectaretur. De eo legãdo ad Senatũ se relaturum profitet, si dubitẽt Cõsules aut grauẽtur referre. Refutat Q. Catuli sententiã, qui legẽ dissuadens negabat oportere Põpeiũ ad bellũ mitti, in quo tota spes ciuitatis esset: quẽ si amitterent, nullum esse reliquũ, in quo reip. spes niteretur. Negabat itẽ quicq̃ noui cõtra exẽpla maiorũ atq; instituta fieri oportere. Cicero, quũ vita hominũ breuis sit & incerta, ea dũ adest fruendũ esse dicit, ostenditq; alia multa noua etiã a Q. Catulo in Cn. Põpeio constituta fuisse. Hortatur C. Maniliũ vt legẽ ferre perseueret, nec vim cuiusq̃ aut minas pertimescat. Postremo hãc causam a se susceptam reip. causa confirmat. Genus causẹ deliberatiuũ est. Suadet enim

hanc legẽ ab vtilitate vectigalium Asiaticorũ,quæ cęterarũ prouinciarũ vectigalibus lõge anteponit.Eaq; non modo ab hostiũ incursatione,sed etiã a metu hostiũ defendenda dicit. Suadet ab vtilitate ciuitatis Romanæ.Multi eñ ciues Romani in Asia magnas pecunias collocatas habẽt:quas si amittãt,plures secũ in eandem calamitatem trahent.Nam creditoribus suis soluere non poterũt,nec itẽ illi aliis. Ideoq; impedita solutione,fides cõcidet.Suadet ab honestate,qđ turpe sit Mithridatem anno tertio & vicesimo,postq̃ ciues Romanos omnes qui in Asia erãt iussit occidi,adhuc regnare:& ita regnare,vt bellũ populo Ro.faciat,q̃uis de eo bis triũphatũ sit.Quo si mittatur Põpeius,bellum conficiet.Turpe quoq; esse dicit socios & amicos po.Ro.& nationes exteras nõ minus iniuriis & libidine ab imperatoribus iis,qui in Asiã missi sunt,q̃ ab hostib⁹ vexari.Eo si mittatur Põpeius vir summa innocẽtia atq; tẽperantia,nihil tale metuẽdũ. Quis autẽ omnes authores ab vtilitate & honestate suadeãt:idem tamen ordo deliberatiuę orationis omnibus nõ est,qui Ciceroni in hac oratione est.Hic enim Cicero primũ vsus est procemio,deinde suasit,deinde cõcludẽs suã sententiã dixit:Postremo eorũ qui cõtra sentirẽt, sentẽtias refutauit.T.vero Liuius & Sallustius in huiusmodi suasoriis procemio vti nõ solent,primũ ab aliqua repręhẽsione vel obiurgatione plerũq; incipiũt,si ante nullus orauit,qui cõtra sentiret. Deinde qđ contradici posset proponũt, idq; refutant.Si quis vero ante orauit,qui contra sentiret,a refutatione eius sentẽtię incipiũt.Refutant præcipue causas,quibus is qui contra sentit adductus in eã sententiã venerit. Deinde sensim rationes & exẽpla adducũt,quibus confirmẽt quã dicturi sint sentẽtiã: eamq; sententiam pro cõclusione dicũt.Nec ante quę sua sit sententia dicunt.Id quum ex multis Liuianis orationibus,tũ ex Cæsaris & Catonis apđ Sallustiũ facile cognoscas.Sed de hac dicendi ratione hactenus.Huius orationis stylus qui sit Cicero scribit in lib.de Orat. Fuit, inquit, ornandus in Ma-

De genere dicẽdi deliberatiuo.

nilia lege Pompeius. tẽperata oratione ornãdi copiam per-secuti sumus. Hæc autem oratio, quę est vt de bello gerẽdo, ita de Imperatore constituendo, ad Quirites habita est. Populi enim Romani erat Imperatorem extra ordinem constituere. Itaq; Cicero in Oratione pro domo sua dicit Cn. Pompeium extra ordinem bellum cũ Mithridate Tigraneq; gessisse. Alioqui Imperatoris deligendi iudicium Senatus erat, vt idem significat in Vatinium testem. Quòd autẽ in vulgatis Ciceronis codicibus de Claris Oratoribus facta mẽtio sit Maniliæ cuiusdam legis, cuius peroratio, qui epilogus dicitur, tanto in honore fuit, vt eam Cicero puer edisceret, Mamilia lex non Manilia appellari debet, a C. Mamilio Limẽtano lata. De qua est apud Sallustium in bello Iugurthino.

Imperatorẽ quis constituebat.

Ciceronis locus

M·T·CICERO-nis pro Lege Manilia Oratio.

Vanq̃ mihi ſemp̃ frequẽs cõſpectus veſtér multo iucũdiſſimus,hic autẽ locus ad agendũ ampliſſimus, ad dicendũ ornatiſſimus eſt viſus Quirites:tamẽ hoc aditũ laudis,qui ſemper optimo cuique maxime patuit,non mea me volũtas,ſed meæ vitæ rationes ab ineũte ætate ſuſceptæ,prohibuerũt.Nã cum antea p̃r æ ętatẽ nondũ huius authoritatẽ loci cõtingere audere,ſtatuerẽq; nihil huc,niſi perfectũ ingenio,elaboratũ induſtria,afferri oportere:omne meum tempus amicorum temporibus tranſmittendum putaui.

HIc locus)id eſt forum iudicale,vbi conciones ad populũ haberi ſolebãt. Ad agẽdum)id eſt ad orandum.Inde actionem Quintilian⁹ libro vndecimo,quam rhetoricorum ad Herennium author pronunciationem appellat. Meæ vitæ ratiões)id eſt propoſitum meum,& vitę meæ conſtitutio. Ab ineũte ætate).i.ab adoleſcentia. Per ætatẽ) id eſt quia nimium iuuenis erã. Niſi perfectũ ingenio)Eadem non eſt dicendi ratio ad populum & ad iudices:Populus enim delectari , iudices doceri volunt:Ad populum oratio iucundior atq; elegantior,ad iudices ſeuerior atq; ſimplicior eſſe debet.Hæc ad vtilitatem potius,illa ad oſtentationem cõponi ſolet.Ideoq; Centũuiri,qui maxima ex parte imperiti ſunt , ſolicitas & accuratas actiones exigunt:ſeq; contemni putant,niſi in dicendo etiã diligentia appareat,nec doceri tm̃ ſed etiam delectari volunt,vt ait Quintilianus lib.iiij. Omne meũ tempus amicorum temporibus) Cicero defendit permultos,paucos accuſauit. Tẽporibus)Tẽpora ſæpius Cicero dicit quæ ſint aſpera & difficilia & periculoſa.Vt pro Milone,Bona,fortunas meas ac liberorum meorum in communionẽ temporũ tuorũ cõtuli.Inde illud eſt, O tempora o mores. Neq; hic locus &c.)Is enim locus optimo cuiq; maxime patuit.Bonos autẽ Cicero appellare ſolet,qui reip.ſtudioſi ſint.Ideoq; fuerunt ſemper boni ciues,qui in hoc loco cauſam veſtram defenderent. Itaq; auertit a ſe Cicero inuidiam q̃ ad populum nondum orauerit.

F.Syl.

Actio.

Oratio ad iudicẽs q̃d differat ab ea q̃ ad populum.

Tempora.

Bonos quos Cic. vocet.

Itaq; neq; hic locus vacuus vnq̃ fuit ab his qui vestrã causam defẽderẽt: & meus labor in priuatorũ periculis caste integreq; versatus, ex vestro iudicio fructũ est amplissimũ cõsecutus. Nã quũ propter dilationẽ comitiorum ter Prætor primus, centuriis cunctis renunciatus sum, facile intellexi Quirites, & quid de me iudicaretis, & quid aliis præscriberetis. Nunc quũ & authoritatis in me tantũ sit, quantũ vos honoribus mãdandum esse voluistis, & ad agendũ facultatis tantũ, quantũ homini vigilanti, ex forẽsi vsu prope quotidiana dicẽdi exercitatio potuit afferre: certe siquid etiã dicendo consequi possum, id iis ostẽdam potissimum, qui ei quoq; rei fructum suo iudicio tribuendum esse censuerunt.

Vaco ab hac re & vacuus.

Vacuus ab ijs) Vaco hac re q̃ dicatur ignotũ non est: Vaco ab hac re sępe dicitur. Sallustius in Cic. Cuius nulla pars corporis a turpitudine vacat. Cic. lib. Tuscul. v. Sapientem ab omni concitatione animi, quã perturbationem voco, semper vacare. Idem libro de Diuinatione secundo, Tantum huic studio relinquendum, quantum vacabit a publico officio & munere. Itidẽ vacuus hac re & ab hac re dicitur. Idẽ libro Epist. ad Atticũ secundo, Hac quidẽ cura certe iam vacuus est. Idem lib. Epist. ad Quintũ Fratrem, Animũ vacuũ ab omni cura desiderat. Idẽ lib. x. Si eris ab isto periculo vacuus. Idem libro Epistolarum Familiarium. xj. Quũ ab omni molestia vacuus esses. Idem de Claris Oratoribus de seipso, Ab exercitationibus oratorijs nullus dies vacuus esset. Inde vacuitas dolorum & a doloribus ab eodem dicitur, in lib. Tuscul. v. Nihil bonum nisi vacuitatem doloris. Et lib. de Officijs primo, Magnitudo animi adhibẽda est, & vacuitas ab angoribus.

Vacuitas dolorũ & a doloribus.

Meus labor) defendẽdi. s. Quintil. lib. v. docens difficilius esse defendere q̃ accusare. Vt, inquit, quod sentio, semel finiã tanto est accusare q̃ defendere, quanto facere q̃ sanare vulnera facilius. Defensionum labores Cicero eandem ob causam dicit in libro Tuscul. primo, Quum defensionum laborib⁹ senatorijsq; muneribus aut omnino aut magna ex parte essem aliquando liberatus. In priuatorum periculis) id est in reis defendendis. Inde reum Quintilianus sępe appellat periclitantem. Caste) q̃ nullũ munus donũve acceperim, vt lege Cincia cautum est. Integre) q̃ clientis causam nunq̃ prodiderim. Ex vestro iudicio) .i. ex vestra sententia. Fructũ amplissimũ) .i. Pręturã, q̃uis honos amplissimus Cõsulatus sit, cũ tamen Cicero p ętatẽ gerere nondũ poterat, Pręturã poterat. Ter Prætor prim⁹, cẽturijs oib⁹

Defendendi labor.

renunciatus)Cicero in lib.de Claris Oratoribus de seipso,Nos,inquit,non desistebamus quum omni genere exercitationis,tum maxime stilo,nostrũ illud quod erat,augere,quantũcunq; erat. atq;, vt multa omittam, in hoc spatio & in his post Aedilitatem annis & Prętor primus,& incredibili po pulari voluntate sum factus.Nam cum propter assiduitatẽ in causis & in= dustriam,tum propter exquisitius & minime vulgare orationis genus ani mos hominũ ad me dicendi nouitate conuerterã.Multos maximę dignita tis viros Præturę competitores Ciceroni fuisse,hisq; omnibus antepositũ Ciceronẽ Plutarchus in eius vita scribit. Illa autem comitiorum dilatio fa cta est,aut propter contentiones virorũ clarissimorum,qui erant cõpetito= res:aut propter obnunciationes,quemadmodũ comitia quibus P.Clodius Preturam,& T.Annius Milo Consulatum petebant sępius dilata esse Ci= cero scribit in libro Epistolarum ad Atticũ quarto. De Prętura & Pręto= rum numero scribimus in cõmentarijs in Ciceronẽ de Senectute.Hic aũt ex commemoratione atq; amplificatione acceptorum beneficiorum populi Romani beneuolentiam conciliat,quo facilius hanc legem suadeat quę suf fragijs Populi Ro.perferenda sit.Hęc autem gratitudo,& acceptorum be= neficiorum prędicatio non paruin habet momenti ad conciliãdos audito= rum,qui benefici fuerunt,animos.Idem ipsum Cicero facit in dissuasione legis Agrarię P.Seruilij Rulli. Prętor primus)Ordo faciendi atq; renũ= ciandi magistratus ad dignitatis rationẽ multũ mom\u0113ti afferebat.Itaq; Ci cero in Pisonẽ.Ne,inqt,cũcta Italia, omnes ordines, me vniuersa ciuitas nõprius tabella quã voce priorẽ Consulẽ declarauit.Authore eodẽ pro L. Murena,Seruius Sulpitius dixit se consulatu digniorẽ quã Murenã,quia Q\u0304stor & postea Prętor ante Murenã renũciatus est. Idẽ in Oratione in C.Antoniũ & L.Catilinã cõpetitores,vt ait Asconius,C.Antoniũ admo net,eũ suo beneficio ex vltimo loco Prętur\u0119 cãdidatũ ad tertiũ peruenisse: Illaq; Ciceronis verba ascribit,Nescis me Prętorẽ primũ factũ tecũ cessiõe cõpetitorũ,& collatione cęturiarũ,& meo maxime beneficio te ex postremo in tertiũ locũ esse subiectũ? Ter Prętor primus,centurijs cunctis.)Singu= la verba augẽt beneficij magnitudinẽ. Renũciari magistratus vsitate dicit̃ is q suffragijs populi fact⁹ dicit̃. Quid de me iudicaretis).i.qd de me senti retis & existimaretis.Quid alijs p̃scriberetis)de me iudicãdũ.i.Nũc quũ & au thoritatis)legẽdũ putẽ, Nũc qd &c)ad hãc sent\u0113tiã,Prętorẽ me fecistis p= pter authoritatẽ & eloqu\u0113tiã,quã inesse mihi putabatis.Nũc eñ cũ,vt ĩ me vtrũq; cognoscatis.Honorib⁹).i.Aedilitati & Prętur\u0119 Aedilis eñ añ Cic. fuit. Mãdandũ).i.tribuendũ. Oratorẽ definit M.Cato authore Quintil. vt sit vir bonus dicẽdi peritus.Eodẽ authore illud oratori p̃cipuũ est,vt sit vir bon⁹:proximũ,vt vir bonus habeatur:inde parat̃ oratori authoritas, q̃ cũ peritia dicẽdi cõiũcta oratori necessaria est. Ad agẽdũ).i.ad orãdũ. Cer= te)& certe id legẽdũ esse videt̃. Et quoq; rei).i.facultati meę dicendi.i.elo= quętię. Fructũ).i.Prętura. Suo iudicio).i.suffragio,qd ex iudicio tulerũt.

Cic. Prętor.

Renũciari Magistrat⁹.

Oratori

3 Atq; illud in primis mihi lætandum iure esse video, q̃ in hac insolita mihi ex hoc loco ratione dicendi, causa talis oblata est, in qua oratio nemini deesse potest. Dicendum est enim de Cn. Pompeii singulari eximiaque virtute. Huius autem orationis difficilius est exitum, q̃ principium inuenire. Itaq; mihi non tam copia, q̃ modus in dicendo quærendus est.

4 ¶ Atq; vt inde oratio mea proficiscatur, vnde hęc omnis causa ducitur. Bellũ graue & periculosum vestris vectigalibus atq; sociis, à duobus potentissimis regibus infertur, Mithridate & Tigrane. Quorũ alter relictus, alter lacessitus, occasionẽ sibi ad occupandã Asiã oblatam esse arbitratur. Equitibus Romanis, honestissimis viris, afferũtur ex Asia quotidie literæ, quorũ magnæ res aguntur in vestris vectigalibus exercẽdis, occupatæ: qui ad me pro necessitudine, quæ mihi est cũ illo ordine, causam Reipub. periculaq; rerũ suarũ detulerũt:

5 Bithyniæ, quæ nnnc vestra prouincia est, vicos exustos esse complures: Regnũ Ariobarzanis, quod finitimum est vestris vectigalibus, totum esse in hostiũ potestate: Lucullum magnis rebus gestis ab eo bello discedere: huic qui succederet, non satis esse paratum ad tantum bellum administrandũ. Vnũ ab omnibus sociis, & ciuibus ad id bellum, Imperatorẽ deposci atq; expeti: eundẽ hũc vnũ ab hostibus metui, præterea neminẽ. Causa, quæ sit, videtis: nunc quid agendum sit, considerate.

Succurreret alij succurrerit.

6 ¶ Primum mihi videtur de genere belli, deinde magnitudine, tum de Imperatore deligendo, esse dicendum. Genus est enim eiusmodi, quod maxime vestros animos excitare, atq; inflammare debet.

Diuisio.

Illud)id est propter id quod sequitur. Finito procemio quid dicturus sit ostendit. In qua)videlicet causa. Oratio nemini deesse potest)male legunt quidam oratione. Modus) id est exitus & finis & moderatus vsus.

Atq; iure esse video vt inde.)Breuiter narrat, vt doceat bellum cum Mithridate & Tigrane gerendum esse. Vectigalibus) id est his prouincialib⁹ qui in prouincijs vestris sunt vectigalia soluentibus. Vectigales homines, atq; prouinciæ dicuntur. Vectigalia sunt & priuata & publica. Alter re-lictus.)Mithridates bello non confecto a L. Lucullo relictus est. Mithridates enim postq̄ in Ponto a Lucullo victus est, rerum suarum desperatione coactus, ad Tigranem Armeniæ regem cōfugit. Idem Lucull⁹ vtrūq; regem cum immensis copijs in Armenia multis prœlijs vicit. Ne bellum conficeret, seditio militum causa fuit, qui sequi noluerunt. vt ait Titus Liuius libris. xcvij. & xcviij. Ei abrogatum imperium Plutarchus in eius vita scribit. de quo postea amplius. Equitibus Romanis.) Publicani enim decumani, aratores, pascuarij, aliique qui populi Romani vectigalia conducebant, ex equestri ordine erant. Ex eo ordine, quia nonnulli sordidi erāt & auari, qui ad se id scriptum simulare possent, vt de conductorum vectigalium precio aliquid condonaretur. ideo dicit hos honestissimos viros. Quorum videlicet equitum, non quarum literarum, magnæ res aguntur. Magnæ res)id est diuitiæ. Ea enim vectigalia non nisi magno conduci solebant. itaque ea conducebant, qui erant locupletissimi. Hi autem erant equites Romani. In vestris vectigalibus exercendis)Vt paulo post, Quo tandem animo esse existimatis aut eos qui vectigalia vobis pēsitant, aut eos qui exercent atque exigunt? Exercere vectigalia dicuntur ij qui vectigalia conduxerunt, eaque aut ipsi, aut eorum nomine alij colligūt. Ideoque colligendis vectigalibus præsunt. Vt Cicero pro P. Sylla, exercere iudicium dixit pro præesse iudicio. Hoc, inquit, Prętore exercente iudicium patiamini de studijs humanitatis ac literarum paulo loqui liberius. Magnæ res aguntur)id est agitur de magnis rebus. Occupatæ) a Mithridate & Tigrane. Mihi est cum illo ordine)Nam Cicero ex ordine equestri erat. Quæ nunc vestra prouincia est)Nicomedes Bithynię rex a L. Sylla regno restitutus est. vnde a Mithridate pulsus fuerat. Is non multis post annis moriens populum Romanum fecit hęredem, regnūq; eius in prouinciæ formam redactum est, vt ait Liuius libro nonagesimo-tertio. Regnū Ariobarzanis) id est Cappadociam. Huic qui succurrerit) Alij legunt succurreret, nisi sit succurreret succederet, mihi legendum videtur succederet. Prętérea)id est pręter eum neminem. frequens apud Ciceronem locutio. Vnum)Pompeium. Ciuibus)qui in Asia negocientur, & vectigalia colligant. Causa)id est quæstio ea de qua laturi suffragiū estis. Admonet quæ dixerit, quæ dicturus sit: per partitionem proponit, quo causa sit facilior, & auditores attentiores. Huius autem partitionis tres sunt partes. Id Ciceroni familiare est, vt in huiusmodi orationum partitionibus

Vectigalis.

Exercere vectigalia & iudicia.

Bithynia Pop. Ro. puincia.

trla membra sint, vt pro Roscio, pro Cluentio, pro Murena, quis non sæpe vtatur partitione.

In quo agitur populi Ro. gloria, quæ vobis à maioribus cũ magna in rebus omnibus, tũ summa in re militari tradita est. Agitur salus sociorum atq; amicorum, pro qua multa maiores vestri magna & grauia bella gesserunt. Agũtur certissima Populi Ro. vectigalia, & maxima: quibus amissis, & pacis ornamẽta & subsidia belli requiretis. Aguntur bona multorũ ciuiũ, quibus est à vobis, & Imperatoribus Reip. cõsulendum. Et qm̃ semper appetẽtes gloriæ, præter cęteras gẽtes atq; auidi laudis fuistis, delẽda est vobis illa macula Mithridatico bello superiore suscepta, quę penitus iã insedit, atq; inueterauit in Populi Ro. nomine: q̄ is qui vna die tota Asia, tot in ciuitatibus, vno nuncio, atq; vna significatione literarũ, ciues Ro. necãdos trucidãdosq; denotauit: nõ modo adhuc pœnã nullã suò dignã scelere, suscepit, sed ab illo tẽpore tertium iã annum & vicesimũ regnat: & ita regnat, vt se non Põto neq; Cappadociæ latebris occultare velit, sed emergere è patrio regno, atq; in vestris vectigalibus, hoc est in Asiæ luce versari. Etenim adhuc ita vestri cum illo Rege contenderunt Imperatores, vt ab illo insignia victoriæ, non victoriã reportarent. Triumphauit L. Sylla, triumphauit L. Murena de Mithridate, duo fortissimi viri, & summi Imperatores: sed ita triumpharunt, vt ille pulsus superatusque regnaret. Veruntamen illis Imperatoribus laus est tribuenda, quod egerunt: venia danda, quod reliquerunt. Propterea q̄ ab eo bello Syllam in Italiã Respub. Murenam Sylla reuocauit.

Agitur salus) Melius & vsitatius, q̃ agit̃ de salute. Pro q̃ua multa) idẽ postea Cicero dicit, Si propter socios, nulla ipsi iniuria lacessiti maiores ve stri cũ Antiocho, cũ Philippo, cũ Aetolis, Poenis bella gesserũt, quãto vos studio conuenit iniuriis prouocatos sociorũ salutẽ vna cũ imperii vestri dignitate defendere. Certissima vectigalia) Cicero Actione in Verrẽ. 5. Vectigaliũ quę imponant̃ prouinciis duo esse genera dicit: vnũ q̃d certum est, quod stipẽdiariũ dicitur, vt Hispanis & plerisq; Poenorum impositũ, quasi victorię premium ac poena belli. Id autem certum ideo dicitur, q̃ certum & definitum in annos omnes impositum sit. Alterum, quod cen soria locatione constitutum est, vt in Asia lege Sempronia. Censores enĩ locabant vectigalia, nec vsq̃ locare licebat nisi Romae, nisi in pop. Ro. con cione vt scribit Cicero in dissuasione legis Seruiliae Rulli. Haec autem nõ certo eodemq; precio semper locabantur. Hic autem certissima vectigalia aliter appellat, ea videlicet quae deuictae nationes parere solitae soluant, aut quae ab hostium incursu liberę sint. Et pacis) Vectigalia neruos rei publicae postea Cicero, & contra Rullum in Senatu subsidia belli & or namenta pacis, & in M. Antoniũ libro. v. Infinitam pecuniam neruos belli appellat. Itaq; idem ad M. Brutum scribit, Maximum in republica nodum inopiam rei pecuniariae. Philippus, Macedo omnia castella ex pugnari posse dicebat, in quę modo asellus onustus auro possit ascẽdere. vt ait Cic. ad Atticũ lib. Epist. 1. Requiretis) id est desiderabitis. Vna die to ta Asia Mithridatis iussu, postq̃ Asiã occupauit, quicquid ciuiũ Ro. in ea fuit trucidatũ est, vt ait T. Liuius lib. 78. Authore Appiano in libro qui Mithridaticus inscribit̃ ad oĩm Asię vrbiũ primores literas Mithridates scripsit, vt tricesimo die quę scriptę erãt literę oẽs Romanos Italosq; cũ vxoribus & liberis interficerẽt, atq; insepultos abiicerẽt. id faciẽtib⁹, p̃miũ: cõtra vero, poenã p̃posuit. CL. milia ciuiũ Romanorũ occisa eẽ Plutarch⁹ scribit in vita Syllę. Trucidãdosq;) Trucidare magis inuidiosũ q̃ necare.

Egerũt) i. agitauerũt & vexauerũt Mithridatẽ, eũq; pacis cõditiões accipe coegerũt. Q̃d reliq̃rũt) i. q̃d eũ p̃secuti nõ fuerũt. Syllã in Italiã resp.) Quũ Cinna, Carbo, Sertori⁹, Mari⁹, vrbẽ Romã hostilẽ in modũ vastãtes multos viros clarissimos, q̃ eẽnt patritii necarẽt, a bello Mithridatico Sylla reuocat⁹ est: is igit̃ cũ Mithridate pacẽ illis cõditioĩb⁹ fecit, vt Asia Bithynia, Cappadocia, Mithridates excederet: i Põtũ finib⁹ regni paterni cõtẽt⁹ se referret, oẽm ei⁹ belli ĩpẽsã a Romanis factã ĩtegre p̃solueret, vt scribũt T. Liui⁹ li. 83. & Appian⁹ ĩ Mithrid. Adiũgit Plutarch⁹ ĩ vita Syllę, vt lxx. naues aeratas cũ apparatu & armamẽtis Syllę Mithridates traderet, vt q; Mithridatẽ Sylla po Ro. sociũ decerneret. L. Murena a Sylla relict⁹ cũ d uab⁹ legiõib⁹, vt reliq̃ Asię cõponeret, primũ leuib⁹ q̃busdã p̃liis triũphi cu piditate, deĩde grauiorib⁹ Mithridatis regnũ lacessebat. Sylla quũ indignũ arbitraret̃ Mithridatẽ, cũ quo foed⁹ po Ro. esset, oppugnari, ad Gabiniũ misit, q̃ Murenã Ariobarzane & Mithridate reconciliatis reuocarit, vt ait Appianus.

Vectigalia eorumq; locatio.

Vectigalia nerui reipublicae.

Mithridatis in Ro. ciues crudelitas.

Syllę cum Mithridate foedus.

9 Mithridates autem omne reliquum tempus, non ad obliuionem veteris belli, sed ad comparationem noui contulit. Qui postq̃ maximas ædificasset ornassetque classes, exercitusque permagnos, quibuscunq; ex gentibus potuisset, comparasset, Bosphoranisq; finitimis suis bellum inferre simulasset, vsq; in Hispaniam Legatos † e Lebetanis misit, ad eos duces, quibuscum tum bellum gerebamus: vt cum duobus in locis disiunctissimis, maximeque diuersis, vno consilio, ab vnis hostium copiis bellum terra marique gereretur: vos ancipiti contentione distracti, de imperio dimicaretis.

† ab ecbatanis

10 Sed tamen alterius partis periculum, Sertonianę atq; Hispaniensis, quæ multo plus firmamenti ac roboris habebat, Cn. Pompeii diuino consilio ac singulari virtute depulsum est. In altera parte ita res ab L. Lucullo summo viro est administrata, vt initia illa gestarum rerum magna atque præclara, non felicitati eius, sed virtuti: hæc autem extrema quæ nuper acciderunt, non culpæ sed fortunæ tribuenda esse videantur.

Bosphoranis) Mithridates bellum facturus postq̃ Sylla Romã rediit, classem instruxit, ac permagnum exercitum comparauit. Eius apparatus ita magnus erat, vt fama subito exierit in Romanos non in Bosphoranos exercitum parari, quod non omnem Cappadociam Ariobarzani restituerint. At Mithridates reuocato Murena, Bosphorum in suam potestatem redegit, eique filium Macharem Regem præfecit. Author est Appianus. E Lebetanis) Hic locus mendosus esse videtur, q; Lebetanos aut Lebetana in Asia fuisse non arbitrer. In codicibus aliis lego, ab Ecbatanis. Ecbatana autem caput Mediæ erant, quam vrbem Rex Seleucus condidit, vt Plinius libro sexto scribit. Quod autem Iaccetanis Scopa legat, tanq̃ ad Iaccetanos Hispanię populos, apud quos cum Sertorio Pompeius bellum gerebat, Legatos Mithridates miserit, id mihi cohęrere nõ videtur. Nam quod in Hispaniam dixerit, satis est. Ab Ecbatanis si legas, ita intelligas, vsque ab Ecbatanis Legatos in Hispaniam misit. Vt pro

Deiotaro, Qualis Rex Attalus in P. Africanum fuit qui magnificentissima dona, vt scriptum legimus, vsque ad Numantiam misit ex Asia, vt ex viæ longinquitate rei magnitudo augeatur. Vsq; in Hispaniã) vt paulo post. Quum ad eum vsq; in Pamphyliam Legatos deprecatoresq; misissent, Legatos misit ad Sertorium Mithridates in Hispaniam, per quos pecuniam se & naues daturum pollicebatur, petebatq; vt Asia sibi concederetur. Icto foedere, Mithridates Sertorio naues .xl. & tria milia talentũ dedit. Eidem Sertorius Cappadociam & Bithyniam concessit, misitq; milites cum duce M. Mario Senatore sed exulãte. Author est Plutarchus in vita Sertorii. Appianus hunc ducem M. Varum appellat, eique adiunctos L. Manium & L. Fanniũ consilii participes dicit. Disiunctissimis) id est remotissimis. vt in oratione pro M. Marcello, Nec vero disiunctissimas terras citius cuiusquam passibus potuisse peragrari, q̃ tuis nõ dicam cursibus sed victoriis illustratæ sunt. Vno consilio) q; Mithridatis & Sertorii foederatorum vnum consilium esset, vnæque copiæ, qui Mithridati suadebant vt ad Sertoriũ Legatos mitteret. ii negabant Sertorio rei militaris duce peritissimo & maximo Rege Mithridate coniũctis populum Romanũ locis duobus lacessitum tanta ingenia tantasq; potentias posse sustinere. De imperio) id est vos ne an Mithridates & Sertorius imperarent. Vel dimicaretis de imperio) id est contenderetis, quos Imperatores in Mithridatem & Sertorium mitteretis. Cn. Pompeii diuino consilio) Hoc dicit: nam Pompeium hac oratione suscepit laudibus ornandũ. Q. autem Sertorius desertus proditusq; in conuiuio a M. Antonio & M. Perpenna coniuratis occisus est. Cædis modus apud Plutarchum est. Initia illa gestarum rerum) Lucullus enim Consul cum Mithridate præliis equestribus feliciter pugnauit, expeditiones aliquot prosperas fecit, cũ eodẽ in Ponto pugnans millia hostium amplius .lx. cecidit: eumq; rerũ suarũ desperatione ad Tigranem Armeniæ regem cõfugere coegit: in Armenia vtrũq; Regem cũ immensis copiis vicit. Author est T. Liuius. Virtuti) id est animi magnitudine. Hæc aũt extrema) q; milites parere noluerint, ideoq; Tigranem & Mithridatem persequi non potuerit, q; inimicorum sermonibus auaritiam eius & imperandi cupiditatem, & belli protractionem incusantiũ in inuidiam pop. Ro. adductus sit: q; ei abrogatum sit imperium, quæ amplius scripta sunt apud Plutarchum in vita Luculli & apud Appianum. Non culpæ sed fortunæ) Illud plurimis historiarũ monimentis testatum est, fortunam belli prosperam nemini vnq̃ fuisse perpetuam: sed alios ab ea citius, alios tardius destitui. Themistoclẽ, Alexãdrum, Pyrrhum, Annibalem, duos Africanos, Pompeiũ, Cęsarem, aliosq; innumerabiles animo tibi propone. Amplior enim gloria est quæ virtute q̃ quæ felicitate parta sit. Itaq; Timotheus Cononis filius rerum sua virtute gestarum gloriam ab æmulis & obtrectatoribus ad fortunæ benignitatẽ referri grauiter ferebat. Sed de hac re postea amplius. Ii sut in

Disiũctissima loca.

Fortunę belli.

exilio mortui sunt, aut misere necati. De hac fortunę Luculli mutatione Pluarchus in eꝰ vita scribēs. Huc, inquit, vsq; cū Lucullo Fortuna militasse prosperasq; semper eius consiliis auras pręstitisse visa est. At postea, q̄uis egregiā pudentissimi viri atq; fortissimi Imperatoris virtutē ostēderit, is tamē aduerso semp vento spirāte in altū frustra contēdēs nullum suarū rerū gestarū gratiā, nullā gloriā cōsecutus est. Cęterū supiores illæ, quas omniū mortaliū cōsensu sibi vēdicauerat laudes, ꝓpemodū defluxere.

Sed de Lucullo dicā alio loco, & ita dicā, Quirites,
vt neq; vera laus ei detracta oratione nostra, neq; falsa,
11 aut ficta esse videatur: Sed pro vestri imperii dignitate
atq; gloria (quoniam is est exorsus orationis meæ)
videte quē vobis animū suscipiendū putetis. Maiores
†nostri †vestri sępe mercatoribus ac nauiculatoribus iniuriosius tractatis, bella gesserūt: vos tot ciuiū Romanorū
milibus, vno nuncio, atque vno tempore necatis, quo
tandem animo esse debetis? Legati ꝙ erant appellati
†nostri superbius, Corinthum patres † vestri, totius Græciæ
lumen, extinctū esse voluerunt: vos eum regem inultū
esse patiemini, qui Legatum pop. Rom. Consularem,
vinculis ac verberibus, atq; omni supplicio excruciatū
necauit? Illi libertatem ciuiū Ro. imminutam non tulerunt: vos vitam ereptam negligetis? Ius legationis
verbo violatum illi persecuti sunt: vos Legatū populi
12 Romani omni supplicio interfectum relinquetis? Videte ne vt illis pulcherrimū fuit tantam vobis imperii
gloriā relinquere: sic vobis turpissimū sit, illud quod
accepistis, tueri, & conseruare non posse.

Alio loco) In hac oratione. Exorsus) id est contextus & tanq̄ filum.
Nauiculatores & nauicularii. Nauiculatores hic appellari existimo eos, qui nauium domini, cum suis nauibus operam suam conducunt ad merces vehendas. Quos eosdem nauicularios Cicero appellat Actione in C. Verrem. vii. Malo, inquit, te isti generi hominum, quàm mercatoribus & nauiculariis inimicum atq;

infestum putari. Idem, Quod bella maiores nostros & quanta suscepisse arbitramini, q͂ ciues Romani iniuria affecti, q͂ nauicularij retenti, q͂ mercatores spoliati dicerētur? Idem actione quarta, Aut publice ciuitates istos honores habent, aut si generatim homines: vt aratores, vt mercatores, vt nauicularij. His omnibus in locis cū mercatoribus nauicularios coniungit, tanq̄ mercatores sint mercium domini, nauicularij mercium vectores. Idem actione septima, nauiculariam facere, pro eo q͂ est ex huiusmodi vectura quæstum facere dicit. Quid eos loqui qui videbant. quid existimare eos qui audiebant. arbitrabare? Inanem te nauem in Italiam deducturum, nauiculariam te, quum Romam venisses, esse facturum? Maiores vestri.) A minore ad maius suadet bellum cum Mithridate esse suscipiendum. Imperij vestri, maiores vestri, patres vestri, aliaque generis eiusdem cur hic sæpe dicat Cicero, tanq̄ non sit ex ordine eorum ad quos dicat (is enim ex ordine equestri ad plebem dicit) quum in alijs orationibus, vtpote iudicialibus maiores nostros, imperium nostrum. patres nostros dicere solitus sit: Id esse arbitror, vt auditorum beneuolentiam sibi facilius conciliet. Romanæ enim Reipub. administratio popularis erat. Populus Rom. suis suffragijs magistratus faciebat, qui Rempub. nomine suo administrarent. Populi Romani iussu pacem & bellum Consules faciebant. Summā deniq; potestatē populus Romanus habebat. Plebs enim veluti si a cætero populo abrupta esset, patriam suam, remque publicam sibi peculiarem fecit, vt L. Quintius Cincinnatus in oratione ad plebem dicit apud T. Liuium libro tertio. Qui erant appellati superbius) Post bellum Punicum tertium & ante bellum Numātinum Cotinthus a L. Mummio funditus euersa est. Hic Cicero dicit propter Legatos superbius appellatos. Strabone libro octauo authore quidam Corinthij in prætereuntes Pop. Rom. Legatos e tectis sordes infuderunt. Cicero in libro de Officijs tertio, Corinthū disturbatam fuisse dicit specie vtilitatis. Hæc enim vrbs, vt ait Eutropius, omnium vrbium longe opulentissima fuit. Superbius.) id est multum superbe, vt ante iniuriosius, id est multū iniuriose. Patres vestri.) Patres Cicero appellare solet, q paulo ante suā ętatē fuerunt: vt q multo ante maiores. Corinthum totius Gręcię lumen. Appositio est, qua Liuius multo sępius q̄ Cicero vtitur. Rara em̄ apud Ciceronē est, familiaris poetis. Legati q͂ erāt appellati &c.) A minore ad maius, vti postea, suadet bellū cum Mithridate suscipiendū. Legatū Pop. Ro.) Ante Syllę aduētum in Asiā, paulo anteq̄ Romani omnes in Asia iussu Mithridatis necarent. Maniū Attilium qui legationis & belli huius causa fuerat Mithridates comprehendit, eumq; in asino hęrentem vinctum traduci iussit pręcedente tibicine, qui spectantes admoneret eum esse Manium. Eius os, auaritiam Romanis obijciens, auro oppressit, vt ait Appianus Aquilium non Attilium in Liuij codicibus lego. Excruciatum necauit) i. excruciauit & necauit. Illa pulcherrimum fuit.) Euthymema est ex pugnantibus.

Nauiculariā facere:

Corinth⁹ euersa.

Appositio oratori infrequens.

Manius Attilius:

Quid, ꝙ salus sociorum summum in periculum ac discrimẽ vocatur? Regno expulsus est Ariobarzanes, Rex socius populi Rom. atque amicus. Imminent duo Reges toti Asię, non solum nobis inimicissimi, sed etiã nostris sociis atq; amicis. Ciuitates autem omnes, cuncta Asia atq; Græcia, vestrum auxilium expectare propter periculi magnitudinem coguntur Imperatorem à vobis certum, deposcere, (cum præsertim vos alium miseritis) neq; audent, neq; se id facere summo sine peri
13 culo pſſe arbitrantur. Vidẽt & sentiunt hoc idẽ quod & vos, vnum virum esse, in quo summa sint omnia, & eum prope esse, quo etiã carent ægrius: cuius aduentu ipso atq; nomine, tametsi ad maritimum bellum venerit, tamẽ impetus hostium repressos esse intelligunt ac retardatos. Hi vos (quoniã libere loqui nõ licet) tacite rogant, vt se quoq;, sicut cæterarum prouinciarum socios, dignos existimetis, quorum salutem tali viro commendetis: atq; hos etiã magis q̃ cæteros, ꝙ eiusmodi in
×mittim9. prouinciam homines cum imperio †misimus, vt etiam si ab hoste defendant, tamen ipsorum aduẽtus in vrbes sociorum non multum ab hostili expugnatione differant. Hunc audiębant antea, nunc præsentem vident, tanta temperantia, tanta mansuetudine, tanta humanitate, vt hi beatissimi esse videantur, apud quos ille diu
14 tissime commoratur. Quare si propter socios nulla ipsi
×nostri. iniuria lacessiti maiores †vestri, cum Antiocho, cũ Philippo, cum Aetolis, cum Pœnis bella gesserunt: quãto vos gaudio conuenit iniuriis prouocatos, sociorum salutem vnà cum Imperii vestri dignitate defendere?
×maximis prę sertim cũ de vestris †maxime vectigalibus agatur.

Nam cæterarum prouinciarum vectigalia Quirites, tanta sunt, vt his ad ipsas prouincias tutandas, vix contenti esse possimus. Asia vero tam opima est & fertilis, vt & vbertate agrorũ, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis & multitudine earũ rerum,

Certum) Cn.Pompeium. Alium) id est L.Lucullũ. Non audent metuentes ne quid vos offendant. Vnum virum) Pompeium. Omnia summa) vt virtus, vt rei militaris scientia, vt felicitas, vt alia generis eiusdem, quæ Imperatoris dignitatem exornent. Quo etiã carent ægrius) id est quem etiam magis desiderant. Ad maritimum bellum. Quum piratarum ingens multitudo mare vrbesque maritimas etiam Italiæ ita infestaret, vt omne annonæ commercium intercluderet, Cn. Ppmpeius Gabinia lege cõtra piratas Imperator factus est, quos incredibili celeritate atque felicitate deuicit. Nam intra.xl.diem toto mari eos expulit. Eos in Cilicia per vrbes & colonias distribuit, iisq; agros assignauit. De hoc piratico bello Plutarchus in vita Pompeii permulta scribit. Tametsi ad bellum maritimum venerit) non ad bellum Mithridaticum. Hac de re amplius paulo post Cicero dicet quum Pompeii innocentiam laudabit. Repressos) metu Pompeii. Cilicia enim in Asia est. Hoc etiam magis q̃ cæteros dignos existimetis .s.Hoc idem postea Cicero dicet amplius. Maritimum bellum & exercitum pro nauali, vt pedestre pro terrestri dici in commentariis in Ciceronem de Senectute scribimus. Nauale bellum paulo post appellat. Si propter socios) Suadet a minore ad maius. Cõtra Philippum Macedoniæ Regem Romani bellnm susceperunt causa Atheniẽsium ab eo obsessorum, vt est apud T.Liuium libro.xxxi. In hoc bello victores Greciæ libertatem a Philippo ereptam restituerũt. Ei Greciæ quum Antiochus Syriæ Rex & Ætoli bellum facerent, aduersus eos Romani bellum susceperunt, vt idem ait libro.xxxv. Primum bellum Punicum illud habuit initium, q· contra Carthaginenses & Hieronẽ Syracusanorũ Regem auxilium Mamertinis ferendum Senatus censuit, vt ait Liuius libro.xvi. Cum Antiocho &c.) Hic Cicero contra morem suum ordinẽ temporum non seruat. Primum enim bellum fuit cum Pœnis, deinde cũ Philippo, postremum cum Antiocho & Ætolis. Hunc autem Philippũ vt intelligas eum qui Alexandri pater fuit, in quem Demosthenis Philippicæ sunt. Hic enim multo post fuit. Tanta) id est tam parua. Vix contenti esse possimus) id est vix sufficient. Varietate fructuũ) vt vini, olei, aliarumq; rerum. Magnitudine pastionis) Ex pratorum enim publicorum locatione vectigalia populus Romanus percipiebat. Ea qui cõducebant causa pascendi pecoris, pascuarii dicebantur.

Exẽplorũ citandorũ ratio.

Tanta.

Pascuari

quæ exportãtur, facile omnibus terris antecellat. Itaq;
hæc vobis prouincia, Quirites, ſi & belli vtilitatem,
& pacis dignitatem ſuſtinere velitis, non modo a ca-
lamitate, ſed etiam a metu calamitatis eſt defendenda.
15 Nam cæteris in rebus cum venit calamitas, tum de-
trimentũ accipitur. At in vectigalibus non ſolum ad-
uentus mali, ſed etiam metus ipſe affert calamitatem.
Nam cum hoſtium copiæ non longe abſint, etiam ſi
irruptio nulla facta ſit, tamen pecora relinquuntur,
agricultura deſeritur, mercatorum nauigatio conqui-
eſcit. Ita neque ex portu, neque ex decimis, neq; ex ſcri-
ptura vectigal conſeruari poteſt. Quare ſæpe totius
anni fructus vno rumore periculi, atque terrore belli,
16 amittitur. Quo tãdem animo eſſe exiſtimatis, aut eos,
qui vectigalia vobis penſitant, aut eos qui exercent,
atq; exigunt: cum duo reges cũ maximis copiis prope
adſint: cum vna excurſio equitatus, perbreui tempore
totius anni vectigal auferre poſſit: cum publicani fa-
milias maximas, quas in ſalinis habent, quas in agris,
quas in portubus atq; cuſtodiis, magno periculo ſe ha-
bere arbitrentur? Putatis ne vos illis rebus frui poſſe
niſi eos qui vobis fructuoſi ſunt, conſeruaueritis, non
ſolum (vt antea dixi) calamitate, ſed etiã calamitatis
17 formidine liberatos? Ac ne illud quidem vobis negli-
gendum eſt, quod mihi ego extremũ propoſueram, cũ
eſſem de genere belli dicturus, quod ad multorũ bona
ciuium Ro. pertinet, quorum vobis pro veſtra ſapien-
tia, Quirites, habenda eſt ratio diligenter.

Quæ exportantur) Vectigal ex portu nullum exigebatur, niſi quum

merces ex prouincia exportaretur. Hac ratione prouincia opulentior erat quippe quũ ex ea non tam multa exportarentur, in eamq; plura importarentur. Id autem vectigal portorium dicitur. Cicero Actione.4.in Ver. Dico te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpure, plurimam vestẽ Melitensem, plurimam stragulam, multam Deliacam supellectilem, plurima vasa corinthia, magnũ numerũ frumẽti, vini, mellis maximũ, Syracusis exportasse. His pro rebus quod portorium non esset datum, literas ad socios misisse L. Canuleium, qui in portu operas daret. Et belli vtilitatem) Vectigalia enim sunt belli subsidia & pacis ornamenta. Pecora relinquũtur) Tribus ex rebus vectigalia Romanos percipere solitos significat hic saepius ex pastione, ex agricultura, & ex rerũ exportatione. Pascua enim publica agrosq; publicos, quibus multati fuerant hostes, & portoriũ publicani conducebant. Vt portorium ex portu vectigal est, ita decumae ex agricultura, & scriptura ex pastione est. Inde decumanum frumentum authore Asconio in Ciceronis Diuinationem, dicebatur id quod exigebatur ab aratoribus sine precio. Decumas autem pro decimis dicimus, vt optumũ, pessumũ, maxumũ: pro optimo, pessimo, maximo, veteres dixerũt. Nam scripturarius ager publicus est, in quo vt pecora pascantur, certũ aes est, dictus, quia publicanus scribendo conficit rationem cum pastore, vt ait Sex. Pompeius. Eorum qui pascua publica conducebant ratio, scriptura dicebatur. vt ait Asconius id Diuinationem Ciceronis. Eos) id est Asiaticos. Qui pensitant) .i. soluunt. In salinis Romae) tempore regum salis vectigalia exigebantur hac, vt arbitror ratione, qua fit in Gallia, vt nemini vendere liceat, nisi qui vectigal redemerit & conduxerit. Id autẽ ad conciliandam plebem electis Regibus Senatusconsulto sublatum est. T. Liuius libro.2. Salis, inquit, vendendi arbitrium, quia immenso precio venibat in publicum, omni sumptu ademptum priuatis, portoriis quoq; & tributo plebe liberata. Postea vectigal nouũ ex annona salaria populo Romano impositum a Censore M. Liuio, cui ob id Salinatori cognomen factum est: idem libro.xxix. scribit. Vlpianus quoq; libro Digestorũ .50. titulo de verbor. & rerũ significationibus, salinarum esse vectigal dicit. Publica, inquit, vectigalia intelligere debemus, ex quibus vectigal fiscus capit: quale est vectigal portus, vel venalium rerum, item salinarũ, & metallorũ & piscariarum. Est tamen quod mihi facile persuadeam locum hunc emẽdatũ non esse, quod de salario vectigali ante Cicero locutus non sit, quod ex Asia salariũ vectigal exactũ non putem. Ideoq; de vectigali ex pastione locus intelligendus est: quare in salictis, aut in syluis, aut in pascuis legẽdũ mihi videtur. Qui habent ad exigenda vectigalia. Frui) id est fructum capere. Fructuosi sunt, id est fructus afferunt. Conseruaueritis liberatos) id est liberaueritis & conseruaueritis, vt ante, excruciatum necauit. Quod mihi ego) Auditores facit attentos. Id est, quum significamus nos aliquid commodiore loco reseruasse.

Vectigal ab importãtibus nullũ. Portoriũ.

Vectigaliũ tria gña.

Portoriũ. Decumae. Scriptura. Decumanũ frumẽtum. Scripturarius ager.

Salis vectigal.

Salinator & Salinae.

Frui q̃d sit.

Nam & publicani homines & honestissimi & or-
natissimi, suas rationes & copias in illam prouinciam
cõtulerũt: quorũ ipsorũ per se res & fortunæ curę vo-
bis esse debẽt. Etenim si vectigalia, neruos reipublicæ
esse semper duximus, eũ certe ordinẽ, qui exercet illa,
firmamentum cæterorum ordinũ recte esse dicemus.
18 Deinde cęteris ex ordinibus homines gnaui, & indu-
strii, partim in Asia negociantur, quibus vos absenti-
bus consulere debetis: partim eorum in ea prouincia
†collocatas pecunias magnas †collatas habent. Erit igitur huma-
nitatis vestræ, magnum eorum ciuium numerum ca-
lamitate prohibere: sapientię, videre multorum ciuiũ
calamitatem a republica seiunctam esse non posse.
Etenim illud primũ parui refert, vos publicanis amis-
sis, vectigalia postea postea victoria recuperare. Neq;
enim iisdem redimendis facultas erit, propter calami-
19 tatem: neq; aliis voluntas, propter timorem. Deinde,
quod nos eadẽ Asia atq; Mithridates initio belli Asia-
tici docuit id, quod certe calamitate docti, memoria re-
tinere debemus. Nam tum, cũ in Asia res magnas per-
multi amiserunt, scimus Romæ solutione impedita,
fidem concidisse. Non enim possunt vna in ciuitate
multi rem atq; fortunas amittere, vt non plures secũ
in eandem calamitatem trahant. A quo periculo pro-
hibete rẽpublicã & mihi credite id, quod ipsi videtis.
Hęc fides, atq; hęc ratio pecuniarũ, quæ Romæ, quæ
in foro versatur, implicita est cum illis pecuniis Asia-
ticis, & cohęret. Ruere illa non possunt, vt hęc non eo
dem labefactata motu, concidant. Quare videte, num
dubitandum vobis sit omni studio ad id bellum in-

cumbere, in quo gloria nominis vestri, salus sociorum, vectigalia maxima, fortunæ plurimorum ciuium, cum republica defenduntur.

Suas rationes & copias in illam prouinciam contulerant) Nam tanti ve-
ctigalia vestra conducunt, vt omnes eorum fortunæ in vectigalibus ve-
stris collocatę sint. Homines naui).i.impigri & diligentes, vt cõtra igna- Nauus.
uos appellari Donatus in Andriam Terentij dicit eos qui vim ferre non Ignauus.
possint: ideoq; nec sunt perseuerantes. Industrij)id est laboriosi. Eo eñ no Industrius
mine industrios homines appellari. Cic. in lib. Tuscul. ij. dicit. Partim eo-
rũ)qui.s.Romę sunt. Collatas habẽt)in ratione negociatorũ scilicet: quib9
male cõsuletur, si res suas negociatores amittãt. Numerũ).i.multitudinẽ.
vt magnũ frumenti numerum dicit, Actione in Verrem. v. Cuius iudicij Numerus
metu magnus a multis frumenti numerus ablatus, magnæq; pecunię co- ciuium &
actę sunt. Et in libro de Officijs tertio, Vir bonus ab Alexãdria profectus, frumenti.
Rhodum magnũ frumenti numerũ aduexerit. Prohibere calamitate di- Prohibere.
cit, vti pro A. Cecinna, Q; multitudine coacta non introitu, sed omnino
aditu quempiam prohibuerit. Et libro de Officijs. iij. Vrbis vsu prohibere
peregrinos, sane inhumanum est. Paulo tamen post Cicero dicit a periculo
prohibere Rempub. Multorũ ciuium)etiam eorũ qui in vrbe sunt. Mul
torũ ciuiũ calamitatẽ &c).i.si multi9 ciues incõmodũ accipiant, id incõmo
dum ad rẽ quoq; publicã peruenire. Illud primũ parui refert) Vel ironia
est, vel interrogatio. Publicanis amissis) A missa non amissis legendum ar
bitror, vt sit publicanis datiui casus, quod subiungat ijsdem publicanis re-
dimendi potestatem non esse propter calamitatem. Redimere vectigalia) Redimere
id est conducere Publicani dicebantur. Certam enim pecuniæ summã ex vectigalia.
Censoria pactione soluebant, eaq; vectigalia periculo suo exigebant, proui-
dentes in illa redemptione commodis suis. Cicero in oratione de respon-
sis Aruspicũ, Aerariũ nullum est, vectigalibus non fruuntur, qui redeme-
runt. Inde Publicani redẽptores dicuntur. Initio belli) quũ Mithridates Redẽpto-
iussit occidi omnes Ro. ciues qui in Asia erant. Solutione impedita.)Hi res.
enim qui in Asia negociãtes occisi fuerũt, alij alijs ciuibus qui Romę erãt,
vt fit, pecuniã debebant: hiq; ciues sublata solutione creditoribus suis sa-
tisfacere non potuerunt. Illud enim fieri in ciuitate solet, vt mercatoribus
debeatur, hiq; mercatores debeant, quibus nisi satisfiat, creditoribus soluere
non poterunt. Fidem concidisse).i.perisse. Est autem fides dictorum cõ-
uentorũq; constantia & veritas, id est vt vulgo dicam, seruatio promissi. Au
thore Cicerone in lib. de Officijs. ij. Nulla res vehementius Rempub. con
tinet, q̃ fides. quæ esse nulla potest, nisi erit necessaria solutio rerum credi- Fides reip.
tarum. Hanc autem fidem, vt ait A. Gellius cap. primo libri. xx. Romani necessaria.
veteres in negociorum contractibus sanxerunt, maximeque in pecuniæ

mutuaticæ vſu atque commercio. Adimi enim putauerunt ſubſidium hoc inopię temporarię, quo communis hominum vita indiget, ſi perfidia debitorum ſine graui pœna eluderet. Rem atque fortunas) id eſt diuitias. Id quod ipſi videtis) Quæ videmus, vt certiora ſunt, q̃ quæ audimus, ita magis mouent. Vidiſtis melius q̃ videtis legendum videtur. Implicita) coniuncta & conuoluta. Illa) id eſt illæ pecuniæ Aſiaticæ. Incumbere) id eſt animos veſtros totos applicare. In quo gloria) Concluſio eſt huius primæ partis per enumerationem partium, qua renouatur auditorum memoria, & præparantur auditores, vt ſint ad reliqua attentiores, quum dicenda proponuntur.

20 Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam. Poteſt enim hoc dici, belli genus ita eſſe neceſſarium, vt ſit gerendum: non eſſe ita magnum, vt ſit pertimeſcendum. In quo maxime laborandum eſt, ne forte à vobis, quæ diligentiſſime prouidenda ſunt, contemnenda eſſe videantur. Atque omnes intelligant me L. Lucullo tantum impertire laudis, quantum forti viro, & ſapientiſſimo homini, & magno Imperatori debeatur. Dico eius aduentu maximas Mithridatis copias, omnibus rebus ornatas atq; inſtructas, vrbemq; Aſiæ clariſſimam, nobiſq; amiciſſimam, Cyzicenorum obſeſſam eſſe ab ipſo rege maxima multitudine, & oppugnatam vehementiſſime: quam L. Lucullus virtute, aſſiduitate, conſilio, ſummis obſidionis periculis liberauit.
21 Ab eodem Imperatore claſſem magnam & ornatam, quæ ducibus Sertorianis, ad Italiam ſtudio inflammato raperetur, ſuperatam eſſe atq; depreſſam: magnas hoſtium præterea copias multis prælijs eſſe deletas, patefactum †veſtris regionibus eſſe Pontum, qui ante populo Romano ex omni aditu clauſus eſſet. (†noſtris)

Contemnenda eſſe videantur) Vobis prouidendum eſt, vt nominis veſtri gloria, vt ſociorum ſalus, vt vectigalia veſtra maxima,

vt ciuium plurimorum fortunæ cum republica defendantur. Id ne contemnere videamini prouidete. L. Lucullo) Lucullum laudat, vt ante pollicitus est. simul ostendit, quantum ab eo Mithridatis vires nobilitatæ sint. Cicero in oratione pro Archia poeta de L. Plotio poeta scribens, Mithridaticum, inquit, bellum magnum atque difficile, & in multa varietate terra marique versatum, totum ab hoc expressum est. Qui libri non modo L. Lucullum fortissimum & clarissimum virum, verum etiam populi Romani nomen illustrant. Populus enim Romanus aperuit Lucullo imperante Pontum: & regiis quondam opibus & ipsa natura regionis vallatum. Populi Romani exercitus eodem duce non maxima manu innumerabiles Armeniorum copias fudit. Populi Romani laus est vrbem amicissimam Cyzicenorum eiusdem consilio, ex omni impetu regio, ac totius belli ore ac faucibus ereptam esse atque seruatam. Nostra semper feretur & prædicabitur L. Lucullo dimicante cum interfectis ducibus depressa hostium classis, & incredibilis apud Tenedum pugna illa naualis. Nostra sunt trophæa, nostra monimenta, nostri triumphi. Cyzicenorum) Cyzicum vrbs Asiæ clarissima omnibus modis terra marique obsessa atque oppugnata a Mithridate fuit. Is vero omni commeatu a Lucullo interclusus mouere castra coactus est. Ea vrbs dotalis esse dicitur, & ab Ioue Palladi attributa, vt Appianus in Mithridatico scribit: vbi itidem dicit Cyzicenos Lucullo diem festum instituisse, quæ Lucullea appellauerunt. Virtute) id est animi magnitudine. Assiduitate) id est perseuerantia, quæ fortitudinis species est: cui contraria ignauia est. Cyzicum.

Classem magnam) Mithridatis classem quinquaginta nauium, cui præerant Varus, quem ad Mithridatem Sertorius miserat, & Alexander Paphlagonius & Dionysius Eunuchus, Lucullus ad Lemnum superauit atque depressit, vt ait Appianus. Marium non Varum hunc ducem Sertorii Plutarchus in vita Luculli, vt dixi, appellat. nec de nauium numero cum Appiano sentit. neuter tamen scribit classem illam ad Italiam missam esse. Id tamen credibile Cicero facit, quod classis huius duces fuerint Sertoriani. Studio inflammato) id est maximo odio. Raperetur) id est raptim & celeriter duceretur. Id dicit, vt maius odium ostendat Mithridatis in Romanos, & maiorem Luculli laudem, qui deuicta hac classe Italiam seruauerit.

Superatam) Verbum dico, quod ante posuit, hic repetendum est sæpius. Depressam) id est submersam & obrutam. Multis prœliis esse deletas) Illud prælium Mithridati præter cætera maxime funestum fuit, quum præmisit equites suos, qui Lucullo commeatum ex Cappadocia conuectum interdiuderent, sperans fore vt eum inedia vinceret, quemadmodum ante ad Cyzicum victus fuerat. In angustiis pugnatum est. Equites pauci relictis reliquis occisis ad Mithridatem nocte redeunt.

Metuens Mithridates ne Lucullus huius histori(ę) certior factus sibi magis insultet, fugam meditatur, in castris fit turbatio: fugit Rex Cumas. Inde in Armeniam ad Tigranem cum tribus equitum millibus. Quem in conspectum suũ Tigaanes primũ non admisit, sed certis in locis, regio more iussit viuere. Mithridates afflictis rebus desperans Bachim Eunuchum in Pontum mittit nunciatum sororibus, vxoribus, & pellicibus, vt mortem sibi consciscerent ne in manus Romanorũ viuę deuenirent. Illae igitur partim veneno, partim suspẽdio, partim gladio sibi mortẽ intulere.

Mithridatis fuga.

Patefactũ Pontũ) fuga Mithridatis. Tũ enim pręsidia a Rege imposita ad Lucullum maxima ex parte confugerũt, omnesq; Ponti vrbes paucis exceptis in potestatem suam Lucullus accepit.

Sinopen, atq; Amisum (quibus in oppidis erãt domicilia Regis, omnibus rebus ornata atq; referta) cęterasq; vrbes Ponti, & Cappadocię permultas vno aditu atq; aduẽtu esse captas: Regem spoliatũ regno patrio atq; auito: ad alios se Reges, atq; ad alias gẽtes supplicem cõtulisse: atq; hęc omnia saluis populi Ro. sociis atq; integris vectigalibus esse gestã. Satis opinor hoc esse laudis, atq; ita reputo, vt hoc vos intelligatis, a nullo istorũ, qui huic obtrectãt legi atq; causę, L. Lucullũ similiter ex hoc loco esse laudatũ. Requiretur fortasse nũc quẽadmodũ, cũ hęc ita sint, reliquũ possit esse magnũ bellũ. Cognoscite Quirites: nõ enĩ sine causa quęri videtur. Primũ ex suo regno sic Mithridates ꝓfugit, vt ex eodẽ Ponto illa Medea quõdã ꝓfugisse dicitur, quã prędicant in fuga, fratris sui mẽbra in his locis, qua se parens persequeretur, dissipauisse, vt eorum collectio dispersa, mœrorq; patrius, celeritatẽ persequẽdi retardaret. sic Mithridates fugiẽs, maximã vim auri atq; argẽti, pulcherrimarũq; rerũ omniũ, quas & a maiorib9 acceperat, & ipse bello superiore ex tota Asia direptas, in suũ regnum congesserat, in Ponto omnem reliquit.

Sinope autem Romanis acriter obsistebat, nauali prælio haud ignauiter pugnabat. Vrbe a Lucullo obsessa ciues nauibus maioribus incensis in leuiores conscendunt, fugaq; salutem suam defendunt. Lucullus vrbe potitus, pronunciari iussit velle se vt ea esset libera, propterea q; in vrbis obsidione Lucullus per quietem visus erat sibi ab Antiocho vocari. Is enim Antiochus Herculis in bello Amazonum comes hanc sibi vrbẽ delegit, ob id statua ei in vrbe posita est celeberrimo in loco. Eam Sinopei fugientes asportare secum frustra conati sunt. Eam eius statuã Lucullus vt vidit: persimilem esse dixit ei qui sibi per quietem oblatus est. Lucullus inde ad Amisum supra Sinopen castra posuit. qua fugientibus mari ciuibus potitus est. Eam quoque liberam esse iussit, q; condita fuisset ab Atheniensibus colonia. Eam maritimo imperio ab Atheniensibus amisso primum Persarum Reges occupauerunt, deinde Alexander eam libertati suę restituit. Eam igitur ab Mithridate occupatam suis legibus vt viueret Lucullus iussit. Author est Appianus. Regno patrio atque auito) Mithridates primus ex regio Persarum genere fuit. Is cum Antigono Rege Syrię se coniunxit. Antigonus per quietem sibi visus est, agrum se auro serere, idque aurum Mithridatem metentem in Pontum asportare. Hac de causa Antigonus Mithridatem interficere conatus est. Mithridates cum aliquot equitibus fugiens locum quendã Cappadocię occupatum muniuit, ad quem multis conuenientibus Cappadociam & finitimas Ponto nationes occupauit. Postremo imperium maxime auctum liberis tradidit, id a parentibus filij acceperunt vsque ad hunc Mithridatem qui a Mithridate primo sextus fuit. Ad alios Reges, vt ad Tigranem, & postq̃ cum Tigrane victus est, ad Regem Parthorum Legatos misit auxilia postulantes. Salus pop. Rom. socijs.) Authore tamen Appiano quum Cyzicum Mithridates obsideret, dux eius Eumachus Phrygiam ingressus ingentem ciuium Rom. numerum cum vxoribus & liberis necauit. Qui huic obtrectant legi) quam dissuadent, scilicet. Hi enim quanto magis laudarent Lucullum, tanto minus id bellum Mithridaticum quod reliquum esset, ostenderent. Itaque legem facilius dissuaderent. Medea illa) de Medea Oethæ Colchorum Regis filia q; patrem prodiderit, q; Iasonem ad rapiendum vellus aureum adiuuerit, q; eundem secuta sit, ex poetis atque ex Grammaticorum commentarijs satis cognitum est. Ea autem ex Colchide nauigans in Pontum applicuit. Speculator ex alto tumulo prospiciens dixit se prospicere nauem ex Colchide venientem. Medea patrem esse, vt erat, suspicans, qui eam persequeretur, Aegialeum fratrem quem secum abducebat, ignarum, nec quicq̃ tale timentem occidit. Atque ita diuellit, diuulsaque membra per agros Dissipat, in multis inuenienda locis, Ne pater ignoret, scopulo proponit ab alto Pallentesque manus, sanguineumque caput. Vt genitor luctuque nouo tardetur, & artus Dum legit extinctos,

Amisus.

Mithridatis genus.

Medea.

Medea fratrẽ dissipat.

Profugere. triste retardet iter. Author est Ouidius libro Tristium tertio. Profugere dicuntur ij qui vel formidine pœnæ, vel causa belli, aliave qua eiusdem generis patriam relinquere coguntur. Id per simplex verbum Virgilius dixit, Nos patriam fugimus. Inde, profugus. vt, Italiam fato profugus, Lauinaque venit Littora. Qua) aduerbium locale est, id est per quæ loca.

Maximam vim auri) Quum Mithridates victis, vt dixi, equitibus fugeret, Luculli milites eum insequentes inciderunt in eos qui permagnam vim argenti & auri & vestium & magnę pecunię e castris in Pontum referebant. Hi igitur rapiendis his rebus occupati, Mithridatem persequi neglexerunt, vt ait Appianus. Multæ itidem diuitiæ quas in Ponto inuenerunt, eos retardauerunt.

Hæc dum nostri colligunt omnia diligētius, Rex ipse è manibus effugit. Ita illum in persequēdi studio, mœror, hos lætitia retardauit. Hunc in illo timore & fuga Tigranes Rex Armenius excepit, diffidentemq; rebus suis confirmauit, & afflictum erexit, perditumque recreauit. Cuius in regnum posteaq̃ L. Lucullus cum exercitu venit, plures gentes contra Imperatorem nostrum concitatæ sunt. Erat enim metus iniectus his nationibus, quas nunq̃ populus Ro. neq; lacessendas bello, neq; tentandas putauit. Erat etiam alia grauis atq; vehemens opinio, quæ per animos gentium barbarorum peruaserat, fani locupletissimi & religiosissimi diripiendi causa in eas oras nostrum exercitum esse adductum. Ita nationes multæ atq; magnæ nouo quodam terrore ac metu concitabantur. Noster autem exercitus, etsi vrbem ex Tigranis regnis ceperat, & prælijs vsus erat secūdis, tamen nimia longinquitate locorum, ac desiderio suorum commouebatur. Hic iam plura non dicam. Fuit enim illud extremum: vt ex his locis à militibus nostris reditus magis maturus q̃ processus longior quæreretur.

E manibus) Luculli milites eius capiendi occasionem amiserunt. Illum) Lucullum, qui ferebat grauiter milites suos retardari. Cum exercitu venit) Luculli aduentum Tigrani qui primus nunciauit, is in crucem actus est, ideoque nullus postea nunciare ausus est. Erat enim metus iniectus) Metuebant enim ne in se quoque arma populus Romanus conuerteret. Neque tentandas) Tentare minus est quàm lacessere. Itaque in negatione postponitur. Peruaserat) id est iniuste peruenerat. Id enim verbum, quod est vadó, cum compositis dici solet in re iniusta aut difficili, vt, Vadimus immixti Danais haud numine nostro. Inde Donatus euadere dicit esse per obstantiam & difficultatem venire. Vrbem ex Tigranis regno) Tigranes accepto regno Armeniæ vrbem maximam condidit, cuius muros quinquaginta cubita altos fecit. in quam viros optimos & locupletissimos commigrare, eamque ex suo nomine Tigranocertam, quasi Tigranis ciuitatem appellari iussit. Ad hanc vrbem Mithridatis & Tigranis exercitum, in quo erant ducenta quinquaginta peditum, & equitum quinquaginta millia Lucullus paruo exercitu deuicit. Luculli paucitatem militum Tigranes deridens eos dicebat esse nimis multos, si venissent vt Legati: si vero vt hostes, nimis paucos. Post hanc victoriam Lucullus Tigranocerta potitus est. Post hanc cladem acceptam, duo Reges exercitum alium parare properauerunt. in quo peditum septuaginta millia, equitum. xxxv. essent. Hi rursus victi Lucullum fugiunt. Itaque Tigranes in Armeniæ interiora, Mithridates in Pontum se contulerunt. Longinquitate locorum) Artificiosum est, vt si quem laudes, cuius in vita aliquid turpe videatur, id tractes ita vt ea turpitudo ne appareat. Mithridatem & Tigranem victos Lucullus ideo persequi non potuit, quòd a suo exercitu desertus sit. ab exercitu deseri turpe est. turpitudinem Cicero occultat, quum nullo id Luculli vitio, sed nimia locorum longinquitate & suorum desiderio factū esse ostendit. Authore Liuio libro. xcviii. Lucullus ne persequeretur Mithridatem ac Tigranem, summamque victoriæ imponeret, seditio militum tenuit, qui sequi nolebant, quia legiones Valerianæ impleta a se stipendia dicentes Lucullum reliquerūt. L. autem Lucullo Cos. in Asiam contra Mithridatem proficiscenti etiam duas Fimbriæ legiones traditas esse Appianus scribit. Hæ autem sunt legiones quę Fimbria duce Valerium Flaccum Cos. occidentes eum Fimbriam sibi delegerunt Imperatorem. Has autem legiones a P. Clodio solicitatas, vt a Lucullo deficerent, seque reseruarent, Plutarchus in Luculli vita author est. Idem Luculli arrogantia atque auaritia factum dicit, vt a militibus suis desereretur. Suam manum) Alii suum animum legunt, idque mea quidem sententia melius. Exanimatus enim cladibus ad Cyzicum, in Ponto, in Armenia acceptis, non sperabat fore, vt in regnum vnquam rediret.

Nuncius malę rei.

Vadere.

Euadere.

Tigranocerta.

Mithridatis & Tigranis copiæ.

Mithridates autem & †ſuam manum iam cõfirmarat,
animũ & eorũ qui ſe ex eius regno collegerant,& magis aduentitiis multorum Regum & nationum copiis iuuabatur. Hoc iam fere ſic fieri ſolere accepimus, vt regũ afflictę fortunæ, facile multorum opes alliciãt ad miſericordiam, maximeq; eorum, qui aut Reges ſunt, aut viuũt in regno, vt regale iis nomen magnum & ſanctũ eſſe videatur. Itaq; tantum victus efficere potuit, quãtum incolumis nunq̃ eſt auſus optare. Nam cum ſe in regnum ſuũ recepiſſet, non fuit eo contentus quod ei pręter ſpem acciderat, vt illam, poſtea q̃ pulſus erat terram vnq̃ attingeret: ſed in exercitũ veſtrũ, clarũ atq; victorẽ impetum fecit. Sinite hoc loco Quirites, ſicut poetę ſolent qui res Romanas ſcribunt, pręterire me
† noſtrã †veſtrã calamitatẽ, quę tãta fuit, vt eã ad aures L. Luculli
†ſuum nõ ex ꝑlio nũcius, ſed ex ſermone rumor afferret.

Qui ſe ex eius regno collegerant) id eſt qui depoſito metu ad ſe redierant: Colligere ſe eſt diſſipatas animi partes rurſum in ſuum locum congerere, vt dicit Cicero in libr. Tuſculanarum. iiii. Eſt igitur colligere ſe, id quod vulgo dicunt ad ſe redire, vel redire ad rationem. Id ſæpe a Cicerone dicitur libro Epiſtolarum familiarium tertio, Quum eſt ad nos allatum de temeritate eorum, qui tibi negocium faceſſerent, & ſi grauiter primo nuncio commotus ſum, quod nihil tam præter opinionem meam accidere potuit, tamen vt me collegi, cætera mihi facillima videbantur. In oratione pro domo ſua, Si me populus Romanus incitatus iracundia aut inuidia e ciuitate eieciſſet. Idem, Quæ poſtea mea in rempublicam beneficio recordatus ſe collegiſſet, temeritatem atque iniuriam ſuam reſtitutione mea reprehendiſſet. Pro A. Cluentio, Tum vero ita ſum perturbatus vt omnia timerem: ſi nihil dixiſſem ne infantiſſimus, ſi multa in eiuſmodi cauſa dixiſſem, ne impudentiſſimus exiſtimarer. Collegi me aliquando. & ita conſtitui fortiter eſſe agendum. Qui ex eius regno collegerant ſe) id eſt ſuum animũ. Cicero enim putauit hominem eſſe animũ, ſed eum qui in corpore ſit, vt ſcripſi amplius in Ciceronem de Senectute. Hæc igitur ſententia eſt, Mithridates animũ ſuum confirmarat & iuuabatur copiis eorum qui ex eius regno ſe collegerant. Hi enim fugiẽtes

Collgere ſe quid ſit.

Mithridate perturbati maxima ex parte Lucullo sese dediderunt. Collegerant se) id est congregauerant intelligi possit. Magnis aduentitiis) Alium exercitum in Ponto Mithridates collegit. Vt regale iis nomen) similis fere sententia in oratione pro Rege Deiotaro est. Semper, inquit, regium nomen in hac ciuitate sanctum fuit, sociorum vero regum & amicorum sanctissimum. Proprie dicimus sancta, vt ait Vlpianus libro Digestorum primo, titulo de rerum diuisione, quæ nec sacra nec profana sunt, sed sanctione quadam confirmata. Vt leges sanctæ sunt. Sanctione enim quadam subnixæ sunt. Quod tantum sanctione quadam subnixum est: id sanctum est. & si deo non sit consecratum. Eodem in titulo. Mętianus. Sanctũ est, inquit, quod ab iniuria hominũ defensum atq; munitũ est. Virgilius quoq; non solum regibus, sed etiam reginæ Didoni sacerdotis officium accommodat. Inde morem emanasse arbitror, vt reges quemadmodum sacerdotes vngerentur. Vt) id est ita vt. Esse videatur) Id ideo dicit, ne plebis animi ob religionem a bello cum Rege gerendo auertantur. Nam si Rex sanctus est, eum violari, religio est. Id vero affirmat pro Deiotaro. Nam ad Cæsarem dicit, qui Romanum regnũ iam occupauerat, vt hac ratione in eius beneuolentiam magis influeret. Tantum victus efficere potuit) Enthymema est ex pugnantibus. Incolumis) id est non victus. Incolumẽ sępe dicit Cicero eũ qui aduersam fortunam nõ sustinuit: vt reum qui liberatus est vt contra, calamitatem damnationẽ & exilium dicit. In exercitũ vestrũ) Mithridates postq̃ in suũ se regnum recepit, coacto exercitu primũ Fabium, quem in Ponto Lucullus reliquerat, profligauit: deinde cum C. Triario Luculli Legato ita fortiter pugnauit, vt ad septem milia Rom. centũ quinquaginta Centuriones .xxiiii. Tribunos militum occiderit. Id autem Triarii ambitione & temeritate factum est, qui vt solus gloriam deuicti Mithridatis aucuparetur, cum eo prius pugnare voluit, q̃ adueniret Lucullus qui non longe aberat. Clarum atq; victorem) Maiorem animũ Mithridatis in pop. Ro. ostendit. Pręterire me vestram calamitatem) Hoc contra historiæ legem est, quam Cicero in libro de Oratore secundo, primam esse ait, ne quid falsi dicere audeat, ne quid veri non audeat, ne qua suspitio gratiæ sit in scribendo, ne qua simultatis. Sinite hoc loco prætereire me vestram calamitatem) Illud euenire solet: vt quæ nolle nos dicere fingimus, ea auditoribus maiora videantur, quam dicendo efficere possemus. Est autem occupatio, quum dicimus nos præterire aut nescire, aut nolle dicere, quæ tamen dicimus. Ideoq; addit Cicero, quæ tanta fuit &c.) Non ex pręlio nuncius) Significat Triarii cladem a Mithridate fuisse tantam, vt cæsis omnibus nullus fuerit cladis nuncius. Ex ea tamen Triarius cum militibus aliquot euasit, sed tantam eam fuisse Plutarchus scribit, quãtam in toto bello Mithridatico Romani acceperint. Belli offensionem hic & paulo post Cicero appellat, quã vulgo dicunt amissam victoriam.

Regiũ nomẽ sanctũ. Sãctũ qd.

Incolumis

C. Triari⁹ victus.

Historiæ lex.

Offensio belli.

26 Hic in ipso illo malo, grauissimaq; belli offensione L.
Lucullus, qui tamen aliqua ex parte iis incommodis
mederi fortasse potuisset, vestro iussu coactus, (q; Im-
perii diuturnitati modum statuendum veteri exemplo
putauistis) partem militũ, qui iam stipendiis confecti
erant, dimisit, partem Glabrioni tradidit. Multa præ-
tereo consulto, sed ea vos coniectura perspicitis, quãtũ
illud bellũ factũ putetis, quod coniũgant reges potẽ-
tissimi, renouent agitatę nationes, suscipiant integræ
gẽtes, nouus Imperator vi accipiat, vetere expulso exer
27 citu. Satis mihi multa verba fecisse videor, quare hoc
bellum esset genere ipso necessariũ, magnitudine peri-
culosum: restat, vt de Imperatore, ad id bellũ deligẽdo
ac tantis rebus præficiendo, dicendum esse videatur.
Vtinã Quirites, virorũ fortiũ atq; innocentiũ copiam
tãtã haberetis, vt hęc vobis deliberatio difficilis esset
quẽnã potissimũ tãtis rebus, & tanto bello pręficiẽdũ
putaretis. Nũc vero cũ sit vnus Cn Pompeius, qui nõ
modo eorũ hominũ, q̃ nũc sunt, gloriã, sed etiã antiqta
tis memoriã virtute superarit, quę res est, quæ cuiusq̃
28 animũ in hac causa dubiũ facere possit? Ego enim exi-
stimo in summo Impatore quatuor has res inesse opor
tere, sciẽtiã rei militaris, virtutẽ, authoritatẽ, felicitatẽ.

Aliqua ex parte iis incõmodis mederi potuisset) Lucullus Triario de-
uicto contra Mithridatem castra locauit. Tum autem præconis voce, re-
uocatus est, quod vltra præscriptum sibi tempus exercitum haberet, &
bellum gereret. Isq; pręco nomine po. Ro. edixit, vt ne quis ex militibus
Lucullo pareret, irrogata pœna, vt eorum qui paruissent, bona publica-
rentur. Author est Appianus. Fortasse) Euentus enim futurorum in-
certus est, & fortuna belli dubia. Vestro iussu) Nam Senatus censet, po-
pulus iubet. Tum enim populus iubet, quum aliquid faciendum aut con-
tra suis suffragiis decernit. Ideoque qui ad populum ferebat, dicebat, Ve-

Lucullus reuocatus.

Iubet populus.

litis iubeatis. vt P. Clodius de Ciceronis exilio ad populum tulit illis verbis, vt est apud Ciceronem in oratione pro domo sua, Velitis iubeatis, vt M. Tullius in ciuitate ne sit, bonaque eius vt mea sint. Imperij diuturnitati) L. Lucullus Cos. Asiam prouinciam, bellumque Mithridaticum sortitus est, quod per annos septem gessit, vt ait Velleius Paterculus libro secundo. Imperium) Prętorum, & Consulum, & Proconsulum dicebatur. Id autem ne diuturnum esset, certum aliquod tempus pręscribebatur. vt Cn. Pompeio lege Gabinia concessum est imperium trium annorum ad persequendos atque tollendos piratas. C. Verres Siciliam tres annos. Q. Cicero Asiam tot annos administrauit. Cæsari paulo post hoc bellum Mithridaticum quinquennale imperium datum est, & annos totidem continuatum. Nonnunq̄ tamen imperium sine vllo certo modo mandabatur, vt Marcello Syracusanum, vt Scipioni Hispanicum. Cicero in prima Philippica sæpius flagitatam legem dicit, ne prętoriæ prouinciæ plus quàm annum, ne plusq̄ biennium Consulares obtinerentur. Qui iam stipendijs confectis erant) id est qui stipendia impleuerant. Hi autem milites erāt Fimbriani, quos T. Liuius libro nonagesimooctauo, Valerianos appellat, eam ob causam, vt arbitror, q̄ L. Valerius Flaccus Cos. missus in Asiam, vt Syllæ succederet, propter auaritiam exercitui suo inuisus a C. Fimbria Legato ipsius occisus est, & imperium ad Fimbriam translatum. vt idem ait libro octogesimotertio. Hi autem confectis stipendijs Lucullum, vt diximus, sequi noluerunt. Aetas autem militaris, vt paulo post dicemus, est ab anno septimodecimo, ad quadragesimumsextum annum. Illo autem tempore si Respublica postulabat, lege militari iuuenes cogi poterant, vt annos decem militarent. vt scribit Plutarchus in vita Gracchorum. Hos igitur Valerianos milites Lucullus dimisit) id est abire, permisit. Glabrioni) qui tum Bithyniæ pręerat, quam redactam in prouinciam ante diximus. Quod coniungant) id est simul & coniūctim gerant. Renouent agitatæ nationes) Vt qui luctando supplantatus iterum luctatur obnixius contentis viribus aduersarium supplantare nititur. Cicero in libro de Officijs secundo, acriores esse dicit morsus intermissę libertatis, q̄ retentę. Nationes) vt Pontus & Armenia. Integræ gentes) id est nihil bello imminutę, vt aduentitię illę regum & nationum copiæ, quibus Mithridatem iuuari ante dixit. Nouus Imperator) Pompeius, aliusve quis, qui ad hoc bellum mittatur. Vetere expulso exercitu) Veteranus autem exercitus melior est atque commodior & ad parendum & ad pugnandum. Satis mihi multa) quæ dixit, memorat, & quæ dicturus est proponit, vt quæ dicta sunt, hęreant firmius, & ad sequentia præparentur auditores, vt sint attentiores. Ea autem transitio est. Vtinam Quirites) a fictione suasio est. Antiquitatis memoriam) id est eos qui ante fuerunt, de quibus in libris memoria est. Virtute) id est animi magnitudine.

Aetas militaris.

Militare tēpus.

Quis igitur hoc homine scientior vnq̃ aut fuit, aut esse debuit? qui è ludo aut disciplina pueritiæ, bello maximo, atq; acerrimis hostibus ad patris exercitum, atque in militię disciplinam profectus est, qui extrema pueritia miles summi fuit Imperatoris, ineunte adolescentia, maximi ipse exercitus Imperator: qui sæpius cum hoste conflixit, q̃ quisq̃ cum inimico concertauit: plura bella gessit, q̃ cæteri legerunt: plures prouincias confecit, q̃ alii concupiuerunt. Cuius adolescentia ad scientiam rei militaris, non alienis præceptis, sed suis imperiis: non offensionibus belli, sed victoriis: non stipendiis, sed triumphis est tradita. Quod denique genus belli esse potest, in quo illũ nõ exercuerit fortuna reip.? ciuile, Aphricanũ, Transalpinũ, Hispaniẽse, mistum ex ciuitatibus,

Ludus & ludi magister.

E ludo) i.e schola. Omnem enim scholam ludum dixere Romani, & magistri ludi dicuntur, qui primas literas docent. Author est Asconius. Cn. tamen Pompeius multa in schola præter illas primas literas didicit. Nam causas in foro egit, Milonemq; defendit, vt ait Cicero pro Milone. Cuius etiam illa verba sunt ex libro de Claris Oratoribus, Meus, inquit, æqualis Cn. Pompeius vir ad omnia summa natus, maiorem dicendi gloriam habuisset, nisi eum maioris glorię cupiditas ad bellicas laudes abstraxisset. Erat oratione satis amplus, rem prudenter videbat, actio vero eius habebat & in voce magnum splendorem, & in motu summam dignitatem.

Cn. Põpeij eloquẽtia.

Bello maximo) Cn. Pompeius Strabo quum exercitum duceret aduersus Cinnam, filius eius) Pompeius admodũ adolescens in castris erat, vt ait Plutarchus. Q. seditiosus ciuis & perniciosus Cinna fuerit historiæ Romanæ scriptores passim memorant. Extrema pueritia) Seruius Tullius Rom. Rex ætatem hominis in tres partes diuisit, vt pueri essent vsque ad annum decimumseptimum. inde ad annum. xlvi. iuuenes: & ætate reliqua senes, vt scribit A. Gellius libro. x. decimo, Iuuenum ætatem eam descripsit, quæ bellis gerendis apta esset. Ideoque iuuenes pro militibus, & iuuentutem pro militum multitudine Latini sæpe dicunt. Eam ob rem veteres anno ætatis decimoseptimo incipiebant facere stipendia. Qua ætate Scipionem & Catonem coepisse militare secundo bello Punico scribimus in commentarijs in Ciceronem de Senectute. C. Gracchus legem tulit de minoribus annis septem & decem ad militiã non cogendis,

Iuuenes p militibus
Militandi ætas.

vt in eius vita Plutarchus scribit. Seruius tñ in libro Commẽtarioℽ in Æn. Virgilii.7. more Romanõ fuisse dicit, vt post pubertatẽ pueri armis exercerẽtur, vt anno.xvi. militarẽt, quo solo anno sub custodibus agebãt.

Extrema pueritia).i.extrema pte pueritię. Id genus dicẽdi q̃ familiare Ciceroni sit, scribimus in Ciceronẽ de Senectute. Sũmi Impatoris).i.L. Syllę. Põpeiũ Syllę discipulũ Sertorius appellabat, vt in eiusdem Sertorii vita Plutarch9 scribit. Ineũte adolescẽtia) Adolescẽtiã pro iuuenili ętate dicit. Nã adolescẽtes & iuuenes hac Seruii diuisione nõ distinguũtur. Maximi ipse exercitus Imperator) L. Cinna Cos. occiso, Cn. Papyrius Carbo eius Collega magis seditiosus exercitũ parauit cõtra Syllã a bello Mithridatico redeũtẽ. Sylla igitur cũ victore exercitu in Italiã reuerso Cn. Pompeius annos tres & viginti natus in agro Piceno tres legiones cõparauit, multos, vt a Carbone deficerẽt, sollicitauit: L. Scipionis inimici milites ad se allexit, multaq; egregia in Italia fecit facinora, ad Syllã venit, is equo desiliens Syllam Impertorẽ salutauit: Pompeiũ & ipse Sylla Imperatorẽ cõtra salutauit: idq; mirũ omnibus fuit, q̃ iuueni viro in Senatum nondũ admisso id nomen Sylla cõmunicauerit. Illud quoq; honoris Põpeio Sylla prẹstabat, vt aduenieñti assurgeret, eiq; caput aperiret, quod nulli alii Sylla faciebat, quis multos viros clarissimos secũ haberet. Prouincias confecit) id est nationes bello subiugauit, easq; po. Rom. prouincias fecit. Q alii) qui scilicet magistratus essent. Suis imperiis) Nam fere omnibus in prẹliis, quibus affuit, ipse Imperator fuit. Ideoq; rei militaris disciplinam vsu non præceptis assecutus est. Vsum autẽ magistrũ esse optimũ Cicero ipse non semel dixit. Fortuna reipublicæ) Cui contigit, vt multa bella multis in regionibus gererentur. Ciuile) Cũ Cinna & Carbone. Africanũ) cũ Cn. Domitio, aliisq; proscriptis & Hierica Rege Numidię, quod intra dies quadraginta confecit natus annos quatuor & viginti. Ex hoc bello reuertentem Sylla obuiã profectus magna voce Magnũ eũ salutauit, quod ei cognomen factũ est. Isq; ea ætate, adhuc eques Romanus triũphauit. qđ ante hanc ætatem nemini contigerat. Authores T. Liuius lib. 89. & Plutarchus in vita Pompeii, qui Numidię regẽ Hiarbã non Hiericã appellat.

Transalpinũ) quod cũ Gallis gessit, qui Romanis legionibus in Hispaniam iter intercludebant: de quo paulo post Cicero dicit. Hispaniense) cum Sertorio. de quo bello passim scriptores tradiderunt. Mistum ex ciuitatibus) Quo tempore Lucullus in Asia cũ Mithridate bellũ gerebat, in Italia exortũ bellũ seruile est: nam Capuę ex ludo Lentuli. lxxiiii. gladiatores profugerũt, & seruorũ & ergastulorũ tantã multitudinẽ coegerũt, vt ad sexaginta milia armarentur. Eorũ duces Chrysus, Granicus, & Spartacus fuerunt. Hi Romanos Imperatores sæpe vicerunt: sed anno tertio q̃ bellum exortum est, quum a Q. Ario, tum maxime a M. Crasso deuicti sunt. tria tamen seruilia bella Florus scribit. Q cũ his Pompeius pugnauerit, alibi legere non memini.

Extremã pueritia.

Adolescẽtia.

Cn. Põpeio quẽ honorẽ Sylla detulerit.

Conficere prouinciã

Triũphus Equitis.

Seruile bellum.

Atq; ex bellicosissimis nationibus, seruile & nauale bellũ. Varia & diuersa genera, & bellorũ, & hostiũ: nõ solũ gesta ab hoc vno, sed etiã cõfecta, nullã rẽ esse declarãt in vsu militari positã q̃ huius viri sciẽtiã fugere possit.
29 Iã vero virtuti Cn. Põpeii q̃ põt oratio par inueniri? Quid est, qđ quisq̃ aut dignũ illo, aut vobis nouũ, aut cuiq̃ inauditũ possit afferre? Non enim illę sunt solæ virtutes imperatorię, quę vulgo existimãtur, labor in negociis, fortitudo in p̃iculis, industria in agẽdo, celeritas in cõficiẽdo, consiliũ in prouidẽdo: quę tãta sunt in hoc vno, quãta in om̃ibus reliq̃s Imperatoribus (quos
30 aut vidimus, aut audiuimꝰ) nõ fuerũt. Testis est Italia quã ille ipse victor L. Sylla huiꝰ virtute & † subsidio (†cõsilio) cõfessus est liberatã. Testis est Sicilia, quã multis vndiq; cinctã periculis, nõ terrore belli, sed celeritate cõsilii, explicauit. Testis est Africa, quę magnis oppressa hostiũ copiis, eorũ ipsorũ sanguine redũdauit. Testis est Gallia, per quã legionibus nostris in Hispaniam iter, Gallorũ interẽptione, patefactũ est. Testis est Hispania quę sępissime plures hostes ab hoc superatos, prostratosq; cõspexit. Testis est iterũ, & sæpius Italia, quæ cũ seruili bello, tetro, periculosoq; premeretur, ab hoc auxiliũ absente expetiuit: quod bellum expectatione Põpeii attenuatum atq; imminutũ est, aduentu sublatum
31 ac sepultum. Testes vero iam omnes orę, atque omnes exterę gentes, atq; nationes idemq; maria omnia, tum vniuersa, tum in singulis oris omnes sinus atq; portus.

Ex bellicosissimis nationibus) id est ex Gallis & Germanis. In hoc enĩ fugitiuorum exercitu Gallos Germanosq; fuisse, quorum dux erat Granicus, T. Liuius libro .xcvii. scribit. T. Liuius libro .xxi. Gallicas gen-

tes armorum semper auidas esse. Idem libro decimo, Gallos inter ferrum & arma natos feroces quum suopte ingenio, tũ aduersus po. Ro. esse dicit. D. Brutus in epistola quadam ad Ciceronem, quæ est in libro Epistolarum Ciceronis familiarium .xj. Gallos esse dicit omnium bellicosissimos. Apud Romanos maiorum more nulli ciui bello Gallico immunitas erat, vt ait Cicero pro M. Fonteio. Authore Appiano libro de bellis ciuilibus secundo in sacerdotum & seniorum lege, quę de immunitate lata est, exceptum fuit, nisi Celticum bellum instaret. Eo enim instante sacerdotes senioresq; in armis esse oportebat: nam Gallica gente nulla Romanis fuit formidabilior. Nauale bellum) quod cum piratis gessit. Varia & diuersa genera bellorum) quia alia terrestria, alia maritima fuerunt. Ex hostium) quia alij Reges, alij exules, alij proscripti, alij piratæ, alij serui fuerunt. Confecta) id est expleta & ad finem perducta, vt confecta stipendia ante dixit Cicero de prouinciis Consularibus, Bellum affectum videmus, &, vere vt dicam, pene confectum. Idem libro Epistolarum familiarium vndecimo ad D. Brutum, Res sic se habet. is bellum confecerit, qui Antonium oppresserit. Idem libro decimo ad Plancum, Qui M. Antoniũ oppresserit, is bellum confecerit. Idem ad eundem, Qui Antonium oppresserit, is hoc teterrimum bellum periculosissimumque confecerit.

Galli bellicosi.

Conficere bellum & stipendia.

Fortitudo) quæ est mortis dolorisque contemptio. Industria) id est perseuerantia, quam assiduitatem ante Cicero appellauit. Celeritas) quæ in Imperatore valet plurimum. Huius virtute) in bello quod gessit cum Cinna & Carbone. Testis est Sicilia) Cn. Papyrius Carbo a Sylla sæpe in Italia victus, in Siciliam profugit. Pompeius in Siciliam cum imperio a Senatu missus Carbonem tribus Consulatibus insignem vicit cepitque. Is quum ad supplicium duceretur, flebat muliebriter. Vbi vero strictum gladium ceruicibus suis imminere conspexit, locum & horam perbreuem orauit, quod ventris onere molestari se diceret. Authores sunt Titus Liuius libro octogesimonono, & Plutarchus in vita Pompeij: qui idem scribit a Perpenna quoque vi occupatam Siciliam, atque inde cessisse audito Pompeij aduentu, qui inde ciuitates afflictas recepit, easque omnes præter Messanam clementissime habuit. Explicauit) liberauit. Testes vero iam omnes oræ) id dicit propter bellum, quod cum piratis Pompeius gessit. Mithridates initio belli cum populo Romano suscepti aliquot homines in naues imposuit, ne tam libera esset Romanorum in Asiam nauigatio. Quum vero bellum exarsisset, hi aucto numero prædonum more, vt mare, ita insulas & vrbes maritimas, ipsam denique Italiam infestabant, cui annonæ commercia intercluserunt. Hi Cilices appellati sunt, vel quia primi Cilices fuerunt, vel quia in Ciliciam se recepta bant. In horum societatem accepti sunt prædones, exules, fugitiui serui. Eorum numerus ita creuit, vt naues amplius mille haberent,

Cn. Papyrii Carbo.

Piratarum origo.

tam multa prę da,locupletati sunt,vt inauratis rudētibus,velis purpureis, remis subargētatis vterent̄. Quū igit̄ socios & pųicias po. Ro.atq; Italiā im potēter vexarēt,oībusq; mercatorib⁹ mare clausū esset,aduersus eos Cn. Pō-
Cn Pōpei⁹ peius lege Gabinia fact⁹ Impator bellū incredibili celeritate cōfecit. De hoc bello scripserūt amplius L. Florus, Appianus,& Plutarchus in vita Pōpeij.

Quis em̄ toto mari locus per hos annos, aut tā firmū habuit præsidium,vt tutus esset? aut tā fuit abditus,vt lateret? Quis nauigauit,qui nō se aut mortis,aut seruitutis piculo cōmitteret? cū aut hyeme,aut referto prædonum mari nauigaretur. Hoc tantū bellū,tā turpe,tā vetus,tā late diuisum atq; dispersum,quis vnq̄ arbitraretur,aut ab omnibus Imperatoribus vno anno,aut o-
32 mnibus annis ab vno Imperatore cōfici posse? Quam prouinciā tenuistis,à prædonibus liberā per hosce annos? Quod vectigal vobis tutū fuit? Quē socium defendistis? Cui pręsidio classibus vestris fuistis? Q̄z multas existimatis insulas iam desertas? q̄ multas autē metu relictas, aut à prædonibus captas vrbes esse sociorū? sed quid ego longinqua cōmemoro? Fuit hoc quondā fuit proprium populi Ro. lōge à domo bellare,& propugnaculis imperii,sociorum fortunas,nō sua tecta defendere. Sociis vestris ego mare clausum per hosce annos dicam fuisse,cum exercitus vestri Brūdusio nusq̄, nisi summa hyeme,transmiserint. Quid ad nos cum ab exteris nationibus venirent, captos querar? Cum Legati populi Ro. redempti sint? Mercatoribus tutū mare tum fuisse dicā,cum duodecim secures in prædonū
33 potestatē puenerint? Quid aut Colophonē, aut Samū, nobilissimas vrbes,innūerabilesq; alias, captas esse cōmemorarē? cū veros portus,atq; eos portus,quib⁹ vitā,
†potestate. & spiritū ducitis,in pręedonū fuisse †potestatem sciatis.

Per hos annos)id est paucis his annis preteritis. Firma presidia sepe di cit Cicero, vt Terentius firmas nuptias. Aut mortis)si hyeme nauigaret: aut seruitutis, si aestate. Tum enim periculum erat, ne a predonibus caperetur. Committeret se periculo).i. periculo se exponeret. Tantũ bellũ) Omne enim mare interius, quod mediterraneum appellant, hi predones occupauerant. Tam turpe.)Id bellum totum in contumeliam dedecusq́ populi Rom. fuisse Plutarchus scribit. Tam vetus.) Quã vetus fuerit hoc bellum predonum inde conijcere licet, quod coepit initio belli Mithridatici. bellum autem Mithridaticum annos quadraginta gestum fuisse Ap pianus scribit, quo authore Mithridates regnauit annos. lviij. Bellũ autẽ piratarum Cn. Pompeius confecit paulo anteq̃ belli Mithridatici factus esset Imperator, quod bellũ Mithridaticũ, vt alia, celeriter confecit. Cui presidio).i. cui sociorum classes vestrae praesidio fuerunt. Longinqua).i. longe ab oculis vestris, hoc est in longinquis regionibus gesta a predonib⁹. A domo).i. a patria, ab vrbe Roma. Propugnaculis).i. viribus. Mare clausum) quia in eo nauigare metu predonum non auderent. Socijs vestris ergo mare clausum) A faciliori socios Pop. Rom. defensos non fuisse ostendit. nam si Romanis exercitibus mare clausum fuit, q; socijs fuerit clausum facile fuit. Si legati Pop. Rom. capti sunt, difficile non fuit, vt qui ab exteris nationibus Romam venirent, caperentur. Si duo Praetores capti sunt, mirum non est mare tutum mercatoribus non esse. Si Caietae, Misceni, & Hostiae portus in praedonum potestate fuerunt, credibile est Colophonem, Samum, aliasque vrbes innumerabiles captas esse. Brundusio.) Brundusium ciuitas est Italiae portu nobilis, vnde in Graeciam atque in Asiam transmittitur. Coloniam Populo Romano sub finem primi belli Punici deductam fuisse T. Liuius scribit libro decimonono. Summa hyeme.)id est in bruma. Transmiserunt.) id est mare transierunt. vt in libro Epistolarum Ciceronis ad Quintum fratrem secundo, Iidem aiebant nunciare te prima nauigatione transmissurum. Transmittere, mare, idem dixit libro de Natura Deorum secundo, Grues, inquit, quum loca calidiora petentes maria transmittunt, trianguli efficere formam. Idem transire mare dicit saepius. Vt libro epistolarum ad Atticum septimo, Inde vtrum consistere vspiam velit, an mare transire, nescitur. Idem pro Cn. Planco, Hic vero simulatque me mare transisse cognouit. Idem dicit transportare exercitum libro Epistolarum ad Atticum nono, Sic inquam agam, Senatui non placere in Hispanias iri, nec exercitus in Graeciam transportari. Et in Pisonem, Te prouinciam Macedoniam in quam tantum exercitum transportasses, sine vllo milite reliquisse. Transportare, deportare, & reportare exercitum persaepe dicit T. Liuius. de quibus postea dicemus. Redempti sint.)Id quod sequitur pro eo quod precedit, id est capti sint. Hi autem Legati qui fuerint, legere non memini. Duodecim secures) id est duo Pretores Sexti

Mithridaticũ bellũ.

Brundusiũ

Transmittere.

Transire mare.

Trãsportare exercitũ.

lius & Belinus,qui cum lictoribus cęterisq; insignibus capti sunt. author est Plutarchus. Prętoribus autē singulis seni lictores erant. Vestros portus.)Caietam,Misenum,& Hostiam. Quibus vitam & spiritum ducitis) id est quibus annona frumentaria vobis pręcipue aduehitur. Fuisse in potestatem)De hoc dicendi genere est apud A. Gellium libro primo.

An vero ignoratis portū Caietæ celeberrimum atq; plenissimū nauium,inspectante Prætore a prædonibus esse direptū?Ex Miseno autē,eius ipsius liberos,qui cū prædonibus antea ibi bellū gesserat,à prædonibus esse sublatos?
†Hostiens. Nā quid ego Ostiense incōmodū, atq; illā labē,atq; ignominiā Reip.querar? cū ꝑpe inspectantibus vobis classis ea,cui Cōsul Po.Ro.præpositus esset,à prædonibus capta, atq; oppressa est. Prò dii immortales,tāta ne vnius hominis, incredibilis ac diuina virtus,tā breui tēpore lucē afferre reip.potuit?vt vos, qui modo ante ostiū Tyberinū classem hostiū videbatis,nūc nullā intra Oceani ostiū prędonū nauē esse au-
34 diatis. Atq; hæc qua celeritate gesta sint, q̄q̄ videtis,tamen à me in dicendo prætereunda non sunt. Quis enī vnq̄,aut obeūdi negocii,aut cōsequēdi quæstus studio, tā breui tēpore,tot loca adire, tantos cursus conficere potuit,q̄ celeriter Cn.Pōpeio duce belli impetus nauigauit?Qui Siciliā adiit,Africam explorauit,inde Sardiniam cum classe venit,nondum tempestiuo ad nauigādum mari,atq; hæc tria frumentaria subsidia reip.firmissimis præsidiis,classibusq; muniuit.

Portum Caietæ)Caietā a Caieta Aeneę nutrice appellatā est apud Virgilium in libro.vij. Celeberrimū).i.maxime a mercatoribus frequentatū.

Inspectante Prętore.) Id magis populum mouet. Is tamen Prætor qui fuerit,mihi ignotum est.Misenum ab Aeneę comite appellatum est apud
Ostium. Virgilium libro Aeneid.vj. Prope inspectantibus vobis.)Hostia in ostio
Oceani, Tyberis ab Anco Martio ædificata est,vt ait T.Liuius libro.i. Iniuria autē

quæ fit inspectātibus nobis, grauior esse videtur. vt Virgilius in libro Æneid.ii. de morte Politæ, qui Priami filius fuit. Vt tandem ante oculos euasit & ora parentum, Concidit, ac vitam multo cum sanguine fudit. Ea res quantum Priamum commouerit, illic dicit. Interdum tamen gloriosum censetur ante ora parentū pro patria fortiter cadere. vnde Æne.i. O terq; quaterq; beati, Quis ante ora patrum Troiæ sub mœnibus altis Contigit oppetere &c. Sed huiusmodi iniuriæ ad diuersa referuntur, & diuersis fiunt modis. Nam Politæ cædes fugientis turpis fuit Priamo, nec Politæ gloriosa, Hectoris & Troili fuit occasis gloriosa. & ideo spectantibus minus tristis licet parētibus, Ante ostium Tyberinum) id est ante Hostiæ portum, qui in ostio Tyberino est. Oceani ostium appellat quo oceanus in mare quod alii interius, Plinius internum, vulgus mediterraneum appellat, influit. Intra oceani ostium) id est in toto mari interno. Aut obeundi negocii) Duæ res sunt, quibus incitentur homines ad iter faciendum celerius, negocii conficiendi & consequendi quęstus cupiditas. Cursus) id est nauigationes. vt in primo Æneid Quæ proxima litora cursu Concendunt petere. Et in libro de Officiis tertio, Si, exempli gratia, vir bonus ab Alexandria profectus Rhodum magnum frumenti numerum aduexerit in Rhodiorum inopia & fame summaque annonæ caritate: si idem sciat complures mercatores Alexandria soluisse, nauesq; in cursu frumento onustas petentes Rhodum viderit, dicturus ne sit id Rhodiis, an silentio suum quāplurimi venditurus. Impetus belli) id est Pompeii classis, in qua belli impetus consistebat. Frumentaria subsidia) id est quæ frumentum subministrant, vt T. Liuius Siciliam & Sardiniam in secundo bello Punico appellat duo reipublicę horrea. Inde se quū in Italiam recepisset) Cn. Pōpeius accepto in piratas Gabinia lege imperio internum mare in multas regiones diuisit. ac vnicuique parti classem ducemque præfecit, Tyberium Neronem & Manlium Torquatū Hispanico mari, quod Atlanticum vocant, vsque ad columnas Herculis: M. Pomponium Gallico & Ligustico: Lentulum Marcellinum & P. Atilium Libyco Sardoo Corsico insulisque finitimis. L. Gellium & Cn. Lentulum Tyrrheno & Hadriatico Plocium & Terentium Varronem Siculo & Ionio vsque ad Acarnaniam: L. Cinnam, Peloponnesso, Atticæ Eubœæ, Thessaliæ, Macedoniæ, Bœotiæ: L. Cullium, Ægeo mari omnibusq; in eo insulis & Hellespontο: P. Pisonē Bithyniæ Thraciæ & Propontidi: Metellum Nepotem: Lyciæ, Pamphyliæ, Cypro, Phœniciæ, præfecit: sed ita præfecit, vt in sua quisque regione permaneret, nec vltra piratas insequeretur, neque in regiones aliis traditas inuaderet, sed mutuis se auxiliis adiuuantes piratas intercluderent. Cn Pompeius lectis nauibus sexaginta instructis piratas insecutus, eos venatoris more congregans in Ciliciam redire compulit. Authores sunt Plutarchus & Appianus.

Cursus p nauigatione.

Duabus Hispanijs) Vlteriore & citeriore. Italiæ duo maria.) Tyrrhenũ & Hadriaticũ. Vt a Brundusio pfectus est.) Postq̃ Romam redierat. Idẽ Cretẽsibus.) Post Ciliciã,piratarũ receptaculum alterũ Creta erat Q. Metello Proconſ.bellũ aduersus Cretenses ante mandatũ est,q̃ piratas pseq̃ Põpeius iussus esset. Piratas multos ibi Metellus morte multauit.eandẽ pœnã metuẽtes reliqui prędones a Metello obsessi,Põpeiũ in Cretã supplicitet inuitabãt,vt ei se ipsi dederẽt,q̃ Creta sub eius impio esset. Itaq; Põpeius Metello scripsit,vt ab eorũ oppugnatiõe desisteret,mandauitq; insulæ ciuitatibus ne Metello parerẽt:coq; Legatũ L.Octauiũ misit.Is in vrbem obsessam cum præsidio ingressus,piratis contra Metellum auxilium tulit.non tamen cessit Metellus, obsessos ad deditionem compulit, de hisq; supplicium sumpsit. Octauium traductum, & per contumeliam in castris habitum dimisit. Authores sunt T.Liuius lib.xcix. & Plutarchꝰ, Quod Pompeio turpe fuit, id contexit, inque laudem eius conuertit. Metello enim gloriam rerum suarum gestarum tollere, turpe fuit: turpius autem, Pompeium gloriam suam cum prædonum causa coniungere. In Pamphyliam.) quę regio in minori Asia inter Ciliciam & Syriam est. Deprecatores) id est qui pro se Pompeium deprecarentur.Terẽtius precatores,vulgus intercessores appellat, vbi quid offensę admissum est. Obsides q; imperauit.) id est imperauit,vt darent obsides.vt in oratione pro M.Fonteio,Magnas pecunias ad eorum stipendium,maximum frumenti numerum ad Hispaniense bellum tolerandum imperauit. Extrema hyeme).i.extrema parte hyemis. vt ante dixit, extrema pueritia. Hic attendere licet partium anni diuisionem vt dicamus ineunte vere,quod Virgilius dicit,Vere nouo,medio vere,& extremo vere.Itidem de alijs anni partibus dicere licet. Significat autem amplius quatuor menses hoc bellum apparatum susceptum & confectum fuisse. Piratas intra. xl. diem toto mari expulsos esse Liuius scribit libro. xcix Plutarchus hoc bellum tribus mensibus,Appianus.cxx.diebus confectum dicit. Artes) id est virtutes. Ars enim ἀπὸ τῶν ἀρετῶν, id est a virtute appellata est. Administræ) id est famulæ & ministræ. Quanta facilitate) nõ quãta felicitate legendum est. Quanto ingenio.)id est quanto consilio,quanta dicendi grauitate & copia. Qualia sint.) In codicibus alijs quanta sint, non absurde legitur. Ex aliorum contentione) id est comparatione. Valet enim comparatio ad amplificationẽ aut ad extenuationem. Quẽ enim possumus Imperatorem) de Pompeij innocentia dicit. Est autẽ innocentia,vt ait Cicero in libro Tusculanarum Quęstionum tertio, affectio,talis animi,vt nemini noceat.Idem in lib.v.innocentem dici eum qui non noceat scribit. Aliquo in numero) i.aliquo in ordine Imperatorum. Væneat cẽturiatus) Male rẽ se habere Cic.dicit in lib. de Officijs,quũ qđ virtute effici debet,id tẽtaẽ pecunia.Cẽturiatus enim(qui Centurionis officiũ est)reliquaq; militaria officia virtuti militum mandari debent.

Deprecatores & precatores.

Imperare obsides.

Extrema hyeme.

Ineunte vere.

Medio vere

Innocẽtia.

Quis hunc hominem, magnum, aut amplum de republica cogitare, qui pecuniam ex ærario depromptā ad bellum administrandum, aut propter cupiditatem prouinciæ magistratibus diuiserit, aut propter auaritiam Romæ in quæstu reliquerit? Vestra admurmuratio facit Quirites, vt agnoscere videamini, qui hęc fecerint. Ego autē neminem nomino, quare irasci mihi nemo poterit, nisi qui ante de se voluerit confiteri. Itaque propter hanc auaritiam Imperatorum, quantas calamitates (quocunque ventum sit) vestri exercitus ferant, quis ignorat? Itinera, quę per hosce annos in Italia per agros atq; oppida ciuiū Romanorū veri Imperatores fecerunt, recordamini, tum facilius statuetis, quid apud exteras nationes fieri existimetis. Vtrum plures arbitramini per hosce annos, militum vestrorum armis hostiū vrbes, an hybernis, sociorum ciuitates esse deletas?

De Republica cogitare) id est Reipub. vtilem esse. Pecuniam ex ærario depromptam.) Hęc pecunia quæ ex ærario deprompta est, ad bellum administrandum, attributa appellatur. Ad bellum administrandum) Administare bellum Imperator dicitur, id est gerere. Id vocabulum in hac oratione sæpius dici inuenias. Propter prouinciæ cupiditatem.) Apud Romanos veteres postq̄ designati Consules & Prętores erant, decernebat Senatus quæ prouincię Consulares, quæque prętoriæ essent: postea sortiebantur Consules vter vtram prouinciam haberet. Itemque Prætores pretorias prouincias sortiebantur. Aliquando tamen Senatorum iudicio potius q̄ sortitioni rem magistratus permittebant. Id C. Lælium maiorem & L. Scipionē Coss. fecisse T. Liuius libro trigesimooctauo scribit. Postea C. Gracchus decreta lege sanxit, vt necesse esset prouincias consulares per Senatum quotannis constitui, vt ait Cicero in Oratione pro domo sua. Nonnunq̄ tamen furiosi Trib. pleb. contra hanc legem Semproniam, quas volebant prouincias, sine vlla Senatus authoritate dabant. Vt Vatinium Trib. pleb. eripuisse Senatui prouinciæ decernendę potestatem Cicero in Oratione contra eum dicit. Idem in oratione pro domo sua P. Clodium Trib pleb. A. Gabinio & L. Pisone Coss. amplificato precio nominatim dedisse prouincias scribit. Quis ante vtriusque tribunatum hęc lex Manilia lata sit, tamen conijcere licet alios quoq; Trib. pleb.

Administrare bellū.

antea idem fecisse. Romae in quaestu reliquerit) In historia sacra parabola est de patrefamilias qui peregre proficiscẽs seruis suis pecuniam suã distribuit. Alii enim dedit talenta quinq;, alii duo, alii vnum. Ab his discedẽs, vt ait Lucas, Negociamini, inquit, dum venio. Hic autem pecuniam suam in quaestu reliquit. Vestra admurmuratio. Populum Romanum admurmuratione & acclamatione solitum esse probare quod publice aut fieret aut diceretur, scripsimus in commentariis in orationẽ pro M. Marcello. Itaq; significabat pop. Rom. vera esse quae Cicero diceret. Ad hũc admurmurationis morem alludit Virgilius in libro Aeneidos primo, Talibus Ilioneus, cuncti simul ore fremebant Dardanidae. Nec de Troianorum indignatione intelligi debet. Quocunque ventum sit) siue in nostras prouincias, siue in sociorum & amicorum pop. Rom. agros & ciuitates. Ferant) id est afferant non tam propter stipendiorum inopiam, quàm propter Imperatoris incontinentiam. De hac calamitate antea Cicero. Eiusmodi, inquit, in prouinciam homines cum Imperio mifimus, vt etiam si ab hoste defendant, tamen ipsorum aduentus in vrbes sociorum non multum ab hostili expugnatione differant. Oppida ciuium Romanorũ) id est per colonias & municipia. Recordamini, tum facilius) Quantas calamitates Romani exercitus exteris nationibus afferant a difficiliori probat. Difficilius est enim agros & oppida ciuium Romanorum, quàm exterarum nationum vexare. An Hybernis) Romani Imperatores quos vrbes hostium aestate ceperant, eas instante hyeme firmis praesidiis muniebant, exercitumq; in vrbes propinquorum sociorũ in hybernadeducebant. Neq; enim potest) sentẽtia est. Solent enim subditi tales esse quales eorũ sunt principes. Cicero in libro Epistolarum familiariũ. I. Erant, inquit, haec an maduertenda in ciuitate, quae sunt apud Platonem nostrum scripta diuinitus: Quales in republica principes essent, tales reliquos solere esse ciues. Eodem authore libro de Legibus tertio, vt cupiditatibus principum & vitiis infici solet tota ciuitas: sic emendari & corrigi continentia. Idem paulo post, Nec tantum mali est peccare principes, q̃q̃ est magnum hoc per se ipsum malum, quantum illud, quod permulti etiam imitatores principum existunt. Nam licet videre, si velis explicare memoriam temporum, qualescunq; summi ciuitatis viri fuerint, talem ciuitatem fuisse: quaecunq; mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo secuturam. Idq; haud paulo est verius, q̃ q; Platoni nostro placet, qui musicorũ cantibus ait mutatis mutari ciuitatũ status. Ego aũt nobiliũ vita victuq; mutato mores mutari ciuitatum puto. Quo perniciosi⁹ de rep. merẽtur vitiosi principes, q; nõ solũ vitia cõcipiũt ipsi, sed ea infundũt in ciuitatẽ: neq; solũ obsunt, q; illi ipsi corrũpũtur, sed etiam q; corrũpũt, plusq; exẽplo q̃ peccato nocẽt. Exercitũ is cõtinere) Cõtinẽtia & abstinẽtia a Valerio Maximo libr. 4. dicunt fere p eadẽ re hoc est p virtute ea q̃ auaritiã libidinẽq; coerceat, Pro vtroq; cõtinẽtiã Cicer. dicit libro

Pecuniam quaestu relinquere.

Admurmuratio.

Virg. locus

Principũ vitã subditi imitant.

Cõtinẽtia.

39 Neq; enim poteſt exercitum is cõtinere Imperator,
qui ſeipſum non continet: neque ſeuerus eſſe in iudi-
cando, qui alios in ſe ſeueros eſſe iudices non vult.
Hic miramur hunc hominem tantum excellere cæte-
ris, cuius legiones ſic in Aſiam peruenerunt, vt non
modo manus tanti exercitus, ſed ne veſtigium quidem
cuiq̃ pacato nocuiſſe dicatur? Iam vero quemadmodũ
milites hybernent, quotidie ſermones, ac literæ perfe-
runtur: non modo, vt ſumptum faciat in militem, ne-
mini vis affertur, ſed ne cupienti quidem cuiq̃ permit-
titur. Hyemis enim, non auaritiæ perfugium maiores
noſtri in ſociorum atque amicorum tectis eſſe volue-
40 runt. Age vero cæteris in rebus qualis ſit temperan-
tia conſiderate. Vnde illam tãtam celeritatem, & tam
incredibilem curſum inuentum putatis? Non enim
illum eximia vis remigum, aut ars inaudita quædam
gubernandi, aut venti aliqui noui tam celeriter in vlti-
mas terras pertulerunt: ſed hæ res, quę cæteros remo-
rari ſolent, non retardarunt. non auaritia ab inſtituto
curſu ad prædam aliquam reuocauit, nõ libido ad vo-
luptatem, non amœnitas ad delectationẽ, nõ nobilitas
vrbis ad cognitionẽ, nõ deniq; labor ipſe ad quietem.
Poſtremo ſigna, & tabulas, cæteraq; ornamenta Græ-
corum oppidorũ, quæ cæteri tollenda eſſe arbitrãtur,
41 ea ſibi ille ne viſenda quidem exiſtimauit. Itaq; omnes
quidẽ nũc in his locis Cn. Pompeiũ ſicut aliquem non
ex hac vrbe miſſum, ſed de cœlo delapſum, intuentur.
Nunc deniq; incipiũt credere, fuiſſe homines Ro. hac
quondam abſtinentia: quod iam nationibus exteris in-
credibile ac falſo memoriæ proditum videbatur.

Epistolarũ ad Quintũ Fratrẽ primo, Quid est, inqt, negocii cõtinere eos quibus pręsis, si te ipse cõtineas? Idẽ paulo post, quum eundem se cõtinere dicit, Tu, inqt, tũ pecuniæ, tũ voluptati, tũ omniũ rerũ cupiditati resistes, vt facis. Hic ĩñ Cicero cõtinẽtiã dicit, virtutẽ quę prohibeat alienis bonis iniuste manus afferre, quę eadẽ innocẽtia est, quę auaritię inimica est. Tẽperantiã vero intelligit, quę voluptates reprimat. Qui seipsum nõ cõtinet) id est qui ab alienis diuitiis manus non abstinet. Seuerus in iudicando est is, qui nihil reo ignoscit, nihil de pœna legibus cõstituta remittit: qui in iudicãdo nec gratiã, nec odiũ, nec preces, sed verũ sequit. Inde seuerũ appellatũ putãt. Iudicẽ oportere esse sanctũ, seuerũ, incorruptũ, inadulabilẽ, immisericordẽ, inexorablem. Est apud A. Gelliũ lib. xiiii. Viri fortes si quid deliquerint: ignosci sibi nolũt. M. Cato dicebat se p collato beneficio malle gratiã nõ accipere, q̃ p illata ab se aliis iniuria pœnã nõ subire, omnibusq; qui peccarẽt q̃ sibi veniã dare, author est Plutarchus in Apophthegmatis. In Asiam) id est in Ciliciã & in Pamphyliã in bello Piratico. Pacato) id est qui hostis nõ esset. Quẽadmodũ milites hybernent) Cn. enĩ Põpeius quo tẽpore deferenda lege Manilia agebatur, castra ad Ciliciã habebat, vt scribit Appianus. Sumptũ faciat in militẽ) id est vt pecunia, vel vestis, vel cõmeatus detur militibus. Cupienti) facere. s. Tantam illam celeritatẽ) in piratis persequendis. Inuentũ) alii initũ legunt. Nõ auaritia) vt Luculli milites. Cursu) id est nauigatione. Non libido ad voluptatem) vt C. Verrẽ Lampsaci detinuit, vt Seplasia Annibalis robur molliuit. Non nobilitas vrbis ad cognitionem) Pompeius postq̃ soluit Brundusio de negocio suscepto sollicitus, quũ vrbes cæteras prætermitteret, Athenas tamen aduenit, rem sacram fecit: sed habita concione populi extemplo discessit, vt in eius vita Plutarchus scribit. Labor ipse ad quietem) Solent enim Imperatores militibus labore aut via fatigatis cõcedere, vt curent corpora, seq; reficiant. Signa & tabulas) Signorum & tabularum antiqui Romani studiosi erant, vt hac ætate nobiles & Pontifices argenteorum aureorũq; vasorum, quibus mensas abacosq; exornent. Tabulas) id est picturas. vt in lib. Epistolarũ. I. ad Quintũ Fratrẽ Cicero picturas appellat. Pręclarum est, inquit, summo cũ Imperio fuisse in Asia trienniũ: sic, vt nullũ te signũ, nulla pictura, nullũ vas, nulla vestis, nullum mancipiũ, nulla forma cuiusq;, nulla conditio pecunię (quibus rebus abũdat ista prouincia) ab summa integritate cõtinẽtiaq; deduxerit. Quę cęteri) Imperatores. Tollenda) & Romã in suas domos asportãda. In his locis) id est in Asia. Sed de cœlo lapsum) vt ad Quintũ Fratrẽ Cicero, Gręci inquit, sic te viuentẽ intuebũtur, vt quẽdã ex annaliũ memoria, aut etiã e cœlo diuinũ hominẽ esse in prouinciã delapsum putẽt. Nũc deniq;) id est nũc primũ. Id enim tũ dicitur, quũ aliquid ante fieri aut dici oportuisse significamus. Homines Romanos) vt Curium Dentatũ, & Fabritiũ, qui tanta fuerũt abstinentia, vt etiã oblata vltro munera repudiauerint.

Cõtinẽtia.

Seuerus in iudicãdo.

Vir fortis ignosci sibi non vult si deliquerit.

De cœlo lapsus.

Nunc deniq;

Nunc imperii noſtri ſplendor illis gentibus lucet.
Nunc intelligunt, non ſine cauſa maiores ſuos tum,
cum hac temperãtia magiſtratus habebamus, ſeruire
populo Romano q̃ imperare aliis maluiſſe. Iam vero
ita faciles aditus ad eũ priuatorũ, ita liberę querimo-
nię de aliorum iniuriis eſſe dicũtur, vt is qui dignitate
principibus excellit, facilitate par infimis eſſe videatur.
42 Iam quantum conſilio, quantum dicendi grauitate
& copia valeat, in quo ipſo ineſt quędam dignitas im-
peratoria, vos Quirites hoc ipſo in loco ſæpe cogno-
ſtis. Fidem vero eius inter ſocios, quãtã exiſtimari pu-
tatis? quam hoſtes omniũ gentium ſanctiſſimam iudi-
carint? Humanitate iam tanta eſt vt difficile dictu ſit,
vtrum hoſtes magis virtutem eius pugnantes timue-
rint, an mãſuetudinẽ victi dilexerint. Et quiſq̃ dubita-
bit, quin huic tantũ bellum hoc tranſmittendũ ſit? qui
ad omina veſtræ memoriæ bella conficienda, diuino
43 quodam conſilio natus eſſe videatur? Et quoniã au-
thoritas multũ in bellis quoq; adminiſtrandis atq; im-
perio militari valeat, certe nemini dubiũ eſt, quin ea in
re ille idẽ ipſe Imperator plurimũ poſſit. Vehementer
pertinere ad bella adminiſtrãda, quid hoſtes, quid ſo
cii de Imperatoribus noſtris exiſtiment, quis ignorat?
cũ ſciamus homines in tãtis rebus, vt aut contemnant
aut metuãt, aut oderint, aut ament, opinione nõ minus
famę, q̃ alia certa ratione commoueri. Quod igitur
nomen vnq̃ in orbe terrarum clarius fuit? Cuius res
geſtæ pares? De quo homine vos, id quod maxime
facit authoritatem, tanta & tam præclara iudicia fe-
44 ciſtis? An vero vſq̃ vllam eſſe oram tam deſertam pu-

tatis, quo non illius diei fama peruaserit, cum vniuersus Populus Ro. referto foro, repletisq; omnibus templis, ex quibus hic locus conspici potest, vnum sibi ad commune omnium gentium bellum Cn. Pompeium Imperatorem depoposcit? Itaque vt plura non dicam, neq; aliorum exemplis confirmem, quantum huius authoritas valeat in bello, ab eodem Cn. Pompeio omniũ rerum egregiarum exempla sumantur: qui quo die à vobis maritimo bello præpositus est Imperator, tanta repente vilitas annonæ ex summa inopia & caritate rei frumentariæ consecuta est, vnus hominis spe & nomine, quantam vix ex summa vbertate agrorum diuturna pax efficere potuisset.

Quantum dicendi grauitate & copia valeat.) Id ante ex Ciceronis verbis docuimus. Cicero in Oratione post reditum ad Quirites laudat maxime tripertitam illam orationem de suo reditu, quam Cn. Pompeius ad populum habuit. Hostes.) Piratæ, quos in deditionem accepit, iisque fidem seruauit. Estque argumentum a minori ad maius. Transmittendum.) Transmittere bellum est belli onus alij decernere. Quum sciamus homines &c.) sententia est. opinione famæ & certa aliqua ratione mouentur homines, vt aliquem contemnant aut metuant &c. Contemnere contrarium est metuere. Illius diei.) quo perlata lex Gabinia est. Referto foro &c.) Comitium foro ita propinquum erat, vt pro eo forum sæpe dicatur. Circum forum multa templa fuisse Asconius significat, quum pro templis omnibus circum forum præsidia in causa Milonis a Pompeio disposita scribit. Vilitas annonæ.) Id diuino numine comprobatum significat: vt de suo reditu dicit in oratione pro domo sua, Quum de mea, inquit, dignitate in templo Iouis Maximi Senatus frequentissimus vno isto dissentiente decreuisset, subito illo ipso die carissimam annonam necopinata vilitas consecuta est. Erant qui deos immortales, id quod ego sentio, numine suo reditum meum dicerent comprobasse. Rei frumentariæ.) id est frumenti. vt in libro Epistolarum ad Quintum fratrem primo, Nullas, vt opinor, insidias hostium, nullam prelij dimicationem, nullam defectionem sociorum, nullam inopiam stipendij, aut rei frumentariæ, nullam seditionem exercitus pertimescimus.

Transmittere bellũ.

Forum & Comitiũ.

Vilitas annonæ.

Iam accepta in Ponto calamitate, ex eo prælio, de quo vos pauloãte inuitus admonui, cũ socii pertimuissent, hostiũ opes animiq; creuissent, & cum satis firmũ præsidium prouincia nõ haberet, amisissetis Asiã Quirites, nisi ipsum id tẽporis diuinitus Cn. Põpeium ad eas regiones fortuna Populi Ro. attulisset. Huius aduentus & Mithridatẽ insolita inflãmatum victoria continuit, & Tigranẽ magnis copiis minitantẽ Asiæ, retardauit. Et quisq̃ dubitabit, quid virtute †profecturus sit, qui tãtum authoritate †profecerit? aut q̃ facile imperio atque exercitu socios, & vectigalia conseruaturus sit, qui ipso nomine ac rumorẽ defenderit? Age vero, illa res quãtam declarat eiusdem hominis apud hostes Po. Ro. authoritatẽ, q; ex his locis tam longinquis, tã diuersis, tã breui tẽpore, omnes vnà huic se dediderũt: q; Cretẽsiũ Legati, cũ in eorũ insula noster Imperator, exercitusq; esset, ad Cn. Põpeium in vltimas prope terras venerũt: eiq; se omnes Cretẽsium ciuitates dedere velle dixerũt? Quid? idem ipse Mithridates, nonne ad eundẽ Cn. Põpeium Legatum vsq; in Hispaniam misit? eumq; Pompeius Legatũ semper iudicauit? ii, quibus semp erat molestũ, ad eũ potissimum esse missum speculatorẽ q̃ Legatũ iudicari maluerunt. Potestis igitur iam cõstituere Quirites, hãc authoritatem multis postea rebus gestis, magnisq; vestris iudiciis amplificatam, quãtum apud illos reges, quantũ apud exteras nationes, valiturã esse existimetis. Reliquũ est vt de felicitate (quã præstare de seipso nemo potest, meminisse, & cõmemorare de altero possumus, sicut æquũ est homini de potestate deorum) timide & pauca dicamus. Ego enim sic existimo.

†pfecturus
†perfecerit

Iam accepta calamitate) quum a Mithridate C. Triarius deuictus est. Inuitus admonui) quum dixit Cicero, Sinite hoc loco Quirites sicut poetæ solent, qui res Romanas scribunt. Id ipsum eius temporis) id est eo ipso tempore. Id temporis & id ætatis a Cicerone sæpe dici alias admonuimus. Ad eas regiones.) id est in Asiam minorem ad bellū Piraticū. Insolita.(id est magna, aut non solita. sæpissime em̄ Mithridates victus fuerat, rarissime victor. Inflammatū victoria.) Est enim victoria insolēs natura & superba, vt pro M. Marcello Cicero dicit. Tigranem magnis copiis.) Tigranes enim magnis copiis Mithridatē ex Armenia in Pōtū redeuntem secutus est. Aduersus quem quū duceret exercitū Lucullus, ne se cum Mithridate cōiūgeret, ab Senatu vt Plutarchus ait, reuocatus est.

Quid virtute.) A faciliori suadet. Nam si absens Pompeius authoritate tantum profecit, proficiet facilius præsens virtute. Ex locis. tam longinquis.) de Piratis intelligit. Noster Imperator.) Q. Metellus, cui Proconsuli bellum aduersus Cretenses mandatū erat. In vltimas prope terras.) In Pamphyliam venisse diximus. Omnes Cretensium ciuitates.) Non solum piratas, qui ab Metello obsidebantur, sed reliquos quoq; Cretenses optasse venire in deditionem Pompeii dicit. Idem significat Liuius libro centesimo, qui a Pompeio Legatum in Cretam missum dicit ad accipiendas vrbium deditiones. Erat molestum.) ex inuidia, q; ad se quoq; missus non fuisset. Metellum aūt & Perpennā significare videtur, quibus exercitus quoq; in Hispania commissi erant contra Sertorium, quo tempore Cn. Pompeius Quæstor adhuc cum imperio Consulari aduersus Sertorium missus est. Speculatorem.) id est exploratorem. Vero autem simile magis est eum speculatorem q̄ Legatū fuisse, q; contra Sertorium in Hispaniam Pompeius missus sit, cum Sertorio autem Mithridates foedus fecerit. Magnis vestris iudiciis.) quæ de Pompeio fecistis. quum ei Sertorianum bellum, itemq; maritimum contra piratas, cum imperio Cōsulari mandauistis. Præstare.) id est prædicare, nisi forte prædicare non præstare legendum est. vt in primo de Officiis, Deforme est de seipso falsa præsertim prædicare. Ego enim sic existimo.) Vt ludentiū ita bella gerentium, alios miseros, alios felices videmus. Vt in ludis ita in bellis, qui felices sunt, interim vincuntur: & qui miseri, interim vincunt: & qui principio vincunt, postremo vincuntur. Est igitur magna ludi & belli similitudo, quum bellum ipsum maior sit fortunæ quasi ludus. Illud autem vsu solet euenire, vt istiusmodi felicitas perpetua non sit. eam enim qui nacti sunt, ad extremum misere, aut victi, aut mortui sunt. Alexander Magnus veneno necatus est. Scipio Africanus maior a suis eiectus in exilio periit. Profugus Annibal veneno sibi mortem consciuit. Scipioni Africano minori in ædibus quiescenti vis allata est. Quis autem ex Romanis victoriarū atq; triūphorū gloria Cn. Pompeio clarior atque felicior? is misere victus a Cæsare, miserius obtruncatus est. Iam Cæsarem

Ludi & belli victoriæ.

Felicitas nulla perpetua.

victorem in Capitolio necatum nemo nescit. Adde etiam si libet, vrbis Romæ felicitatem, cuius tantum fuit Imperium, quantum nullius ciuitatis, q̄ miseræ amisso Imperio sæpe capta est, & abhinc trieniū ab Hispanis & Germanis vexata est. Illudq; verum est, quod in Agamemnone Seneca scribit, Nulla longi temporis felicitas.

Maximo, Marcello, Scipioni, Mario, & cæteris magnis Imperatoribus, non solum propter virtutem, sed etiam propter fortunam, sæpius imperia mandata atque exercitus esse commissos. Fuit enim profecto quibusdam summis viris quædam ad amplitudinem & gloriam, & ad res magnas bene gerendas, diuinitus adiuncta fortuna. De huius autem hominis felicitate, de quo nunc agimus, hac vtar moderatione dicendi: non vt in illius potestate fortunā positā esse dicam, sed vt re p̄terita meminisse, reliqua sperare videamur: ne aut inuisa diis immortalibus oratio nostra, aut ingrata
48 esse videatur. Itaque non sum prędicaturus, Quirites, quantas ille res domi militięq;, terra mariq;, quantaq; fœlicitate gesserit: vt eius semper voluntatibus, non modo ciues assenserint, socii obtemperarint, hostes obœdierint, sed etiā venti tempestatesq; obsecūdarint.

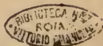
Maximo) qui cunctando restituit rem, qui Dictator & quinquies Consul fuit. Marcello) M. Claudius Marcellus Annibalis exercitum ad Nolam fudit atq; vicit, primusq; ominum tot cladibus fessis Romanis meliorem spem belli dedit. Idem Syracusas expugnauit. Idem fuit quīquies Consul. Scipioni) vel maiori, qui anno quarto & .xx. cū Imperio Consulari in Hispaniam missus, inde Pœnos eiecit. Inde Consul Annibalem ex Italia redire in Africam coegit. Eo victo Carthaginenses accipere conditiònes pacis coegit. Vel Scipioni minori, qui bis solutus legibus, bis Consul factus duas vrbes opulentissimas euertit Carthaginem & Numantiam. Mario) qui nouus homo Iugurtham Regem vicit cepitque, qui Theutones, Ambrones, Cimbros penitus deleuit: qui septies
Meminiss. Consul fuit. Meminisse) More dicendi Græcorum hic vsum Cicero-

nem arbitror. Ij enim pro gerundijs, quibus carent, vtuntur infinitiuo. Memini autem nullum gerundium. Hæc igitur sententia est, vt præterita recordando reliqua sperare videamur. Nam futurorum spes ex præteritorum memoria persæpe nascitur. Inuisa) si dicerem fortunam esse in potestate Pompeii. Aut ingrata.) Acceptorum enim beneficiorum commemoratio animi gratitudinem ostendit. Non sum prædicaturus.) Occupatio est. Assenserint.) Assentior fere omnes dicunt, Sisenna vnus assentio in Senatū dicebat, & eum postea multi secuti, neq; tamen vincere consuetudinem potuerunt. Author est M. Varro, vt ait A. Gellius libro secundo. Vt autem impertio & impertior, reuerto & reuertor, munero & muneror, aliaque eiusdem generis permulta: ita assentio & assentior autho res grauiss:mi dixerunt. Ouidius in libro Fastorum sexto, Sic cecinit Clio, doctæ assensere sorores. Idem in libro Metamorph. tertio, Dixerat, assensit precibus Rhamnusia iustis. Idem libro decimoquarto, Assensere dei, nec coniunx regia vultus Immotos tenuit. Virgilius libro Aeneidos secundo, Assensere omnes, & quę sibi quisq; timebat, Vnius in miseri exitium conuersa tulere. Hac voce T. Liuius persępe vsus est. vt libro vicesimo secundo, Varroni fere omnes, Paulo nemo prætor Seruilium prioris anni Consulem assentirēt. Libro vicesimosexto, Si aliquibus assentire necesse est, media simillima veris sunt. Libro, vicesimoseptimo, Sed tū quoq; aut verbo assentiebat, aut pedibus in sententiam ibat. Nihil minus sępe vsus Cicero est, vt in libro Epistolarum familiarium primo, Aduertebatur Pompeij familiares assentire Volcatio. Libro ad Atticum primo, Homines ad xv. Curioni nullum senatusconsultum facięti assenserunt facile. Libro secundo, Censuit hoc Cato, assensit Senatus equiti. Libro decimoquarto, Is plane mihi probabat se assentire & cupere pacem. Tam multis res mihi ꝓbanda exemplis fuit, propterea quod male loqui latine permulti existimēt eum, qui assentire dicat. Hanc enim vocem post Sisennam vsu inualuisse plurimi non putant. Venti tempestatesq; obsecundarint.) Quum piratas Pompeius persequeretur, eos tam breui tempore e mari non eiecisset, nisi ventos secundos & serenitatem habuisset. Tempestates) id est serenitates. Aulus Gellius libro duodecimo inter vocabula quæ in vtranque partem accepta enumerat, tempestatem adiungit. Tempestatem pro temporis serenitate a Vergilio sæpe dici attendimus, vt in libro Aeneidos primo, Nymborumque facis, tempestatumque potentem. Prius enim Iuno Aeolo dixerat, Tibi diuum pater atq; hominum Rex, Et mulcere dedit fluctus, & tollere ventos. Ventus enim affert nymbos & serenitatē. Idem in eodem, Olli subridens hominum sator atq; deorum Vultu, quo coelum tempestatesq; serenat. Item in libro nono, Vnde hac tam clara repente Tempestas. Tempestatem medium esse vocabulum Seruius dicit, ideoq; clara tempestate dicitur. Obsecundarint) id est secundæ & prosperæ fuerint.

fe.i.recordando.

Assentio & assentior.

Tēpestas ꝓ serenitate.

Obsecūdare.

re,& ratione exquirere possumus veritatem: atque hoc facilius q ea omnia,quæ à me adhuc dicta sunt, iidem isti vera esse concedunt,& necessarium bellum esse, & magnum, & in vno Cn. Pompeio summa esse omnia. Quid igitur ait Hortensius? si omnia vni tribuenda sunt,vnum dignissimum esse Pompeium,sed ad vnum tamen omnia deferri non oprtere.

Proprium ac perpetuum)Proprium pro perpetuo dici Nonius Marcellus testis est. Quum communis salutis.)Hic attendas particulam quũ adiungi cum dictione maioris momenti,& tum minoris, quod est contra Grammaticorum præcepta. Quare quum & bellum)Concludit Cicero Cn. Pompeio Mithridaticum bellum hac Manilia lege mandandum esse. Sed in hac conclusione per capita repetit ea quæ dixit. Quod si,Romæ) Argumentum a fictione est. In his ipsis locis adsit) vbi bellum cum Mithridate gerendum sit. Ab his qui habent) id est ab his Romanis qui in prouincijs propinquis cum Imperio sunt. Ducibus dijs immortalibus) A deorum authoritate suadet,quorum nutu & voluntate factum videtur, vt nunc in Asia cum exercitu Pompeius sit.Hac deorum authoritate Cicero alibi quoque sæpe vtitur authore Quintiliano libro quinto. In libro de responsis Aruspicum,in concione contra Catilinam,quæ inuectiua tertia appellatur,& pro Ligario,quum causam C.Cæsaris meliorem,q̃ dij hoc iudicauerint,confitetur. At enim vir clarissimus.)Refutat sententias Hortensij,& Catuli,qui legem Maniliam dissuadentes vni Pompeio omnia tribuenda esse negauerunt. Vestris beneficijs amplissimis affectus)id est suffragijs vestris factus Consul.Q.enim Catulus cum M.Lepido fuit Consul. Vt enim Consulatus magistratus est amplissimus,ita suffragia pro Cõsulatu beneficia sunt amplissima. Summis ornamentis honoris) id est consulari dignitate.Hortensius enim Consul designatus erat, quum Verris causa agebatur. Ingenii) Nam eloquentissimus erat Hortensius. In oratione iudiciali fit vt contra aduersarium dicatur, quamuis id Quintilianus libro quarto vetet. In deliberatiua autem si qua sunt authoritate qui contra sentiunt,hi vituperandi non sunt. Catulum & Hortensiũ laudat Cicero,sed veritatem potius q̃ rerum authoritatem spectari oportere dicit.Multis locis).i. sæpe & multis temporibus,Locus enim per tempore dicitur.Hinc locum actionis Stoici dicunt esse opportunitatem temporis, vt ait Cic.in primo de Offic. Authoritates contrarias.)Alij enim hanc legem suadent,alij dissuadent. Adhuc) id est hoc vsque.Et necessariũ belli esse)Hæc tria sunt quæ præcipue dixit Cicero,vt in petitione erat pollicit⁹.

Quum & tum.

Locus pro tempore.

E

Obſoleuít iam íſta ratío, re multo magís, q̃ verbís refutata. Nã tu ídẽ, Quínte Hortẽſi, multa pro tua ſumma copía ac ſingularí facultate dícẽdí, & ín Senatu cõtra vírũ fortem Aulum Gabíníũ grauíter ornateq; díxíſtí, cũ ís de vno Imperatore cõtra prædones cõſtítuẽdo legem promulgaſſet: & ex hoc ípſo loco permulta
53 ídẽ cõtra legem verba fecíſtí. Quíd tũ per deos ímmortales, ſi plus apud populũ Ro. authorítas tua, q̃ ípſius Populí Romaní ſalus, & vera cauſa valuíſſet, & hodíe hãc gloríã, atq; hoc orbís terrę Imperíũ teneremus? An tíbí tũ Imperíũ eſſe hoc vídebatur, cum Populí Rom, Legatí, Prætoresq; capíebantur? cũ ex omníbus prouíncíís commeatu, & príuato & publíco prohíbebamur? cum íta clauſa erant nobís omnía maría, vt neque príuatam rem marítímam, neq; publícam íam obíre poſ-
54 ſemus? Quæ cíuítas antea vnq̃ fuít, non díco Athenienſium, quæ ſatís late quondam mare tenuíſſe dícítur: non Carthagínenſium, quí permultum claſſe, marítímísq; rebus valuerunt: non Rhodíorum, quorũ vſq; ad noſtrã memoríã díſcíplína naualís & gloría remanſit.

Obſoleuit iã iſta oratio) oratio & ratio legitur. Priſcianus vero libro nono legit oratio. vbi enim ſcribit Obſoleo factũ ab obs & oleo, non a ſoleo, hunc Ciceronis locũ citat. Re) id eſt euentu belli piratici. Refutata) Refutare a Cicerone & Quintiliano potius q̃ confutare dicitur. Pro tua ſumma copia &c.) Solet Cicero in orationibus & ſuaſorijs & iudicialibus eloquentiã ſuã demittere, aduerſarij autẽ extollere. tũ vt aduerſarium auditoribus ſuſpectum faciat, qui eloquentia magis q̃ cauſæ veritate nitatur: tum quia authore Quintiliano libro vndecimo, omnis iactatio, præcipue ea quę ingenij eſt, oratori turpis eſt. Contra virum fortem) A. Gabinium. Lege Gabinia quid Cn. Pompeio conceſſum ſit, eſt apud Plutarchũ in vita Põpeij. De hac lege in Senatu actũ eſt. Senatus promiſit moriturũ ſe potius, q̃ lex illa perferatur. Ei legi L. Trebellius A. Gabinij Trib. pleb. Collega, interceſſit. Eo perſeuerãte Gabinius tribus introuocare cœpit, vt Trebellio magiſtratũ abrogarẽt, ſicut quõdã C. Gracchus tribunus M. Octauio collegę ſuo

Refutare. Lex Gabinia. L. Trebellius.

magiſtratum abrogauit. Aliquandiu Trebellius ea re perterritus non aderat, perſiſtebatque in interceſſione, quòd damnari magis quàm perſeueraturum eſſe Gabiniũ arbitrabatur. Sed poſtquàm.vii.&.x.tribus legem acceperunt, & vna mens eſſet, vt populi iuſſum conficeret, remiſit interceſſionem Trebellius, atque ita legem Gabinius de piratis perſequendis pertulit: Author eſt Aſconius in commentariis in orationem Ciceronis pro Cornelio de maieſtate. In qua oratione Cicero A. Gabinium virum fortem appellat: quem, cum ſalutem populo Romano atque omnibus gentibus finem diuturnæ timiditatis turpitudinis & ſeruitutis afferret, paſſum eſſe negat plus vnius collegæ ſui, quàm vniuerſæ ciuitatis vocem valere & voluntatem. Fortem igitur appellat, quia contra Senatus voluntatem, & Collegæ interceſſionem hanc legem ferre perſeuerauerit. A. Gabinius is eſt, vt arbitror, qui cum L. Piſone Conſul fuit eo anno, quo Cicero in exilium abiit. Ex hoc ipſo loco) Dicit Hortenſium habuiſſe duas orationes: quibus Gabiniam legem diſſuaderet, vnam in Senatu, alteram in foro. Si plus apud po.) id eſt ſi ſecundum ſententiam tuam lex Gabinia lata non fuiſſet. eſt autem argumentum a fictione.

Vera cauſa) id eſt bona: vt in libro de Officiis tertio, Tantũ dabit amicitiæ, vt veram amici cauſam eſſe malit. Populi cauſam veram ideo dicit quod Pompeius iudicio populi aduerſus piratas dux factus victoria potitus eſt, vt pro Q. Ligario Cæſaris cauſam dicit fuiſſe meliorem. Cauſa, inquit, tum dubia, quòd erat tum aliquid in vtraque parte, quod probari poſſet. Nunc melior certe ea iudicanda eſt, quàm etiam dii adiuuerũt. Vera cauſa.

Legati) Legatos populi Romani & duos Prætores cum lictoribus a prædonibus captos fuiſſe antea dixit. Quod autem hic adiungat Quæſtores, intelligi fortaſſe liceat Quæſtores qui cum illis Prætoribus in prouinciam proficiſcebantur. Commeatus nomine hic intelliguntur cibaria ad alimoniam exercitus, ciuitatis, multitudinis alicuius: etiam priuatum commeatum dici, hic locus documento eſt. Oſtendit autem Cicero imperium Rom. iure appellandum non fuiſſe imperium ante belli maritimi onus Pompeio Gabinia lege mandatum. Clauſa erant nobis) Clauſum cuiq̃ mare eſt, quum aut propter ſæuientem tempeſtatem, aut prædonum pericula nauigare non audet. vt paulo ante, Sociis veſtris ego mare clauſum per hoſce annos dicam fuiſſe, quum exercitus noſtri Brunduſio nũq̃ niſi ſumma hyeme tranſmiſerint. Et in libro Epiſtolarum ad Quintum Fratrem ſecundo, Tuas mirifice literas expecto, atque adhuc clauſum mare ſcio fuiſſe. vt contra pro Archia poeta, Populus Romanus aperuit Lucullo imperante Pontum, & Regis quondam opibus & ipſa natura regionis vallatum. Mare tenuiſſe) Hinc nauali certamine Xerxem vicerunt. Iidem cum Lacedæmoniis maritima pugna ſæpe certantes ad extremum a Lyſandro victi ſunt. Carthaginenſes maritimis rebus multum valuiſſe Punica bella documento ſunt. Cõmeatus. Clauſum mare.

Quæ ciuitas antea vnq̃ tam tenuis, tam parua insula fuit, quæ non portus suos, & agros, & reliquam partem regionis, atque oræ maritimæ per se ipsa defenderet? At hercle aliquot annos continuos ante legem Gabiniam ille populus Romanus, cuius vsque ad nostram memoriam nomen inuictum in naualibus pugnis permansit, magna ac multo maxima parte nõ modo vtilitatis, sed dignitatis atque imperii caruit.

55 Nos quorum maiores Antiochum regem classe, Persenque superarunt, omnibus naualibus pugnis Carthaginenses homines in maritimis rebus exercitatissimos paratissimosque vicerunt: ii nullo in loco, iam prædonibus pares esse poteramus. Nos quoque qui antea nõ modo Italiam habebamus tutam, sed omnes socios in vltimis oris authoritate nostri imperii saluos præstare poteramus: tum, cum insula Delos tã procul a nobis in Ægeo mari posita, quo omnes vndique cum mercibus, atque oneribus commeabant, referta diuitiis, parua, sine muro, nihil timebat: iidem, non modo prouinciis atque oris Italiæ maritimis ac portubus nostris, sed etiam Appia iam via carebamus. Et his temporibus non pudebat magistratus populi Romani in hunc ipsum locum ascendere, cum eum vobis maiores † vestri exuuiis nauticis, & classium spoliis ornatum, reliquissent. Bono te animo Q. Hortensi, populus Romanus & cæteros, qui erant in eadem sententia, dicere existimauit ea, quæ sentiebatis. ed tamen in salute communi idem populus Romanus dolori suo maluit, q̃ authoritati vestræ obtemperare.

†nostri

56

Aliquos annos continuos) Aliquot enim annos prædones mari incubuerunt. Nos quorum maiores) A turpitudine & quasi degeneratione legis Gabiniæ ferendæ necessitatem eiusq; latę vtilitatem ostendit. Antiochi regis pręfectos nauali certamine a Romanis victos esse, postq̃ Antiochus ad Thermopylas victus ex Græcia expulsus est, T. Liuius lib.36. scribit. Persenq;) Persen Macedoniæ Regem a Romanis pugna maritima victum fuisse non memini legere. Scribit quidem Plutarchus in Pauli Æmilii vita apud Orenm.xx.magnas naues Romanorum onustas aliasq; multas a Perseo vi captas. Sed ad rem nihil. Dicitur autem Persas, & Perseus. De varietatis huius ratione scribimus in Progymnasmatis.

Omnibus naualibus pugnis) Carthaginenses in primo bello Punico primum a Cn. Duellio Cos, deinde ab Attilio Regulo victos fuisse, T. Liuius libro.xvi.scribit. Eodem tamen authore libro.xix. Claudius Pulcher Cos. qui contra auspicia profectus iussit pullos mergi, qui cibari nolebant, infeliciter cũ Carthaginensibus classe pugnauit. Ii nullo in loco) Pronomen is, ea, id, ad primam referri hic attende, vt paulo post, iidem. Id aliquando. T. Liuius imitatus est, vt libro.vi. Vidistis in vincula duci vniuersi eum, qui a singulis vobis pericula depuleram. & lib.xxx. De pace agitur, agimusq; ii quorũ & maxime interest pacem esse, & qui quodcũq; egerimus, ratum ciuitates nostræ habituræ sint. Is ad primã psonã refertur. Posita) id est collocata, &, vt cum vulgo dicam, situata. Nam ad fabulam alludere videtur. Quum Teriam iureiurãdo Iuno astrinxisset, ne parientem Latonam susciperet, Latona parturiente Iupiter Irim ad Neptunum misit, vt insulam ab Sicilia auulsam in mari natantem apparere faceret, eamq; firmam in Ægeo mari sisteret, vt Latonã exciperet, Lucianus author est, inde appellata est, Nam δῆλος manifestus dicitur. Delos. Ponere aliquando est firmare & certum atq; fixum facere, vt in oratione pro A. Cecinna, Est hęc res posita quę ab aduersario nõ negatur. Ponere p firmare. Quintilianus lib 3. de ratione vrbes laudandi pręcipiens loci positionẽ appellat, quã situationem vulgus diceret. Cicero in oratione pro domo sua ponere ædem dicit pro ædificare. Sp. Cassii domus ob eãdem causam euersa, atq; in eodẽ loco ædes posita Telluris. Ponere ædem. Portubus nostris) vt Caieta Miseno & Hostia. Appia via a porta Capena vsq; ad vrbem Capuam est, vt ait Iulius Frõtinus in libro de Aquęductibus. Appia via. His tẽporibus) ante legẽ Gabiniam. Tempori in re mala dicit. In hũc ipsum locũ) id est in forum. In foro enim conciones ad populum haberi solebãt, vt initio diximus. Exuuiis nauticis) Antiatibus deuictis eorum naues partim in naualia Romam subductę, partim incensę, rostrisq; earum suggestum in foro extructũ adornari placuit, rostraq; id templum appellatũ. Rostra pro foro. Author est Liuius lib.8. Cæteros) vt Catulũ aliosq; Senatores. Dolori suo) Dolebat populus Ro. mare orasq; maritimas a prædonibus occupatas esse quum aliis multis nominibus, tum maxime, q; interclusi commeatus essent, vnde maxima annonæ caritas Romæ esset.

Itaq; vna lex, vnus vir, vnus animus, non modo nos
vna miseria aut turpitudine liberauit: sed etiã effecit, vt
aliquãdo vere videremur omnibus gẽtibus ac natio-
57 nibus, terra mariq; imperare. Quo mihi etiã indignius
videtur obtrectatũ esse adhuc, Gabinio dicã, an Pom-
peio? an vtriq;? (id quod est verius) ne legaret Aulus
Gabin. Cn. Pom. expetenti ac postulanti. Vtrũ ille qui
postulat Legatũ ad tantũ bellũ quẽ velit, idoneus non
est qui impetret? cũ cæteri ad expilandos socios, diri-
piendasq; prouincias, quos voluerunt, Legatos eduxe-
rint? An ipse, cuius lege salus ac dignitas populo Ro.
atq; omnibus gentibus cõstituta est, expers esse debet
gloriæ eius Imperatoris atq; eius exercitus, qui cõsilio
58 ipsius atque periculo est constitutus? An Falsidius, Q.
Metellus, Q. Cęlius Latiniensis, Cn. Lentulus, quos
omneis honoris causa nomino, cũ Tribunipl. fuissent,
anno proximo Legati esse potuerũt? In hoc vno Ga-
binio sunt tã diligẽtes? qui in hoc bello, qđ lege Ga-
binia geritur: in hoc Imperatore atq; exercitu, quẽ per
se ipse cõstituit, etiã pręcipuo iure sese deberet. de quo
legãdo, Consules spero ad Senatũ relaturos: qui si du-
bitabũt aut grauabũtur, ego me profiteor relaturum.

Turpitudine) Nam turpe erat pop. Rom. etiam portus pop. Rom. qui in Italia sunt, a piratis occupatos esse. Quo mihi) A. Gabinium postq̃ abisset Tribunatu, Legati sibi Pompeius postulauit: id tamẽ impetrare nõ potuit. Id hic agit Cicero, vt legetur, quatinus bello quoq; Mithridatico Legatus maneat. Legatus autem est is quem Imperatoris vicariũ & locũtenentem vulgo dicũt. Cicero in oratione in Vatiniũ testem Legatos appellat nuncios pacis ac belli, curatores, interpretes, bellici consilii authores, ministros muneris prouincialis. Imperatores autem ad bellum proficiscentes Legatos postulabãt, eosq; si commodũ videbatur, Senatus mittendos decernebat: nã ex huius ordinis authoritate Legati legabantur, vt ait

Legatus qui sit.

Cicero in Oratione in Vatinium testem. Quo eodèm authore pro Q. Ligario Ligarium Senatus primum, deinde Tuberonem in Africã legauerat. Gabinio dicã.) Dubitatio est. Cæteri ad expilandos.) Tales sunt, qui pecuniam magistratibus diuidũt, aut pecuniam Romæ in quæstu relinquunt. Quos voluerunt.) Eos enim a Senatu impetrauerunt. Nisi fortasse intelligat eos, qui contra Senatus voluntatem Legati sint, qualem Vatinium fuisse Cicero dicit. Honoris causa nomino.) id persæpe dicit Cicero, quum viuum aliquem nominat, in quo aliqua suspitio contumeliæ latere possit, vt actione in Verrem secunda, Vt Hortensius Consul designatus domum reducebatur e campo cum maxima frequentia a multitudine, fit obuiam casu ei multitudini C. Curio, quem ego hominem honoris potius q̃ contumeliæ causa nominatum volo. Id etiam de honestissimis hominibus aut amicissimis dici consueuit. vt ait idem in Oratione pro Roscio Comoedo, Nonne, inquit, quotiescunq; in causa in nomen huius incidisti, toties hunc & virum bonum esse dixisti, & honoris causa appellasti? quod nemo nisi aut honestissimo aut amicissimo facere consueuit. Quũ Trib. pleb.) significare videtur hos Trib. pleb. leges tulisse de mittendis Imperatoribus, eosdem post q̃ Tribunatu abiuerunt, Legatos fuisse. Arguit igitur a simili A. Gabinium legari debere. Tam diligentes.) vt eum ab vrbe nolint amittere. In hoc bello.) maritimo, scilicet. Spero Consules &c.) Scribit T. Liuius libro tertio nemini ius esse habendi Senatum, qui ipse magistratus non sit. Omnibus autem magistratibus id ius non est. Scribit A. Gellius cap. septimo, libri. xiiij. M. Varronem in commẽtario ad Pompeium scripsisse, qui fuerint per quos more maiorum Senatus haberi soleret, eosq; nominat, Dictatorem, Consules, Prętores, Tribunos pleb. Interregem, Præfectum vrbi, neq; alij pręter hos ius dicit fuisse Senatusconsultum faciendi. Quoties autem vsu veniebat, vt omnes isti magistratus eodem tempore Romæ essent, tum quo supra ordine scripti essent, qui eorum prior alijs esset, ei potissimum Senatus consulendi ius fuisse. Qui autem Senatum habebat, idem ad Senatum referebat. Quum igitur Dictator non esset, si erant Consules, illis solis ad Senatum referre solebat. Ideoq; egit Clodius Trib. pleb. cum A. Gabinio & L. Pisone Coss. ne ad Senatum referrent de Cicerone ab exilio reuocando. A quibus, vt ait Cicero in Oratione pro P. Sestio, flagitabatur quotidie cum querelis bonorum omnium, tum etiam precibus Senatus, vt meam, inquit, causam susciperent, agerent aliquid, deniq; ad Senatum referrent. Hi non modo negando, sed etiam irridendo amplissimum quemque illius ordinis insequebantur. Dubitabunt.) id est non audebunt aut grauabuntur, metuentes malam ab ijs inire gratiam, qui contra sentient. Grauabuntur, id est non libenter sed moleste facient. vt pro A. Cluentio, Negauit quẽq̃ in ciuitate esse præter se, qui id efficere possit. Sed primo grauari cœpit, quod Aedilitatem se petere cum hominibus nobilissimis, & inuidiam atq;

Honoris causa.

Senatũ habere, ad senatũ referre, & senatusconsultũ facere cui liceat.

Pręter intercessionem)ne fiat senatusconsultum de Gabinio legando.s. M.Varro scripsit vt ibidem ait A.Gellius,intercedendi ius ne senatuscon sultum fieret iis solis esse,qui eadem potestate,qua ij qui senatusconsultum facere vellent,maioresve essent. Ideoque si Cicero Prętor ad Senatum de legando Gabinio referat, solis Coss.aut Collegis eius intercedendi ne fieret senatusconsultum,ius esset. Qui id liceat)vt referam ad Senatum,si Consules referre aut dubitabunt,aut grauabuntur. Rerumque gestarum Cn. Pompeio ascribitur)legendum esse ita arbitror, Rerumq; gestarum gloria Cn.Pompeio ascribitur. Est autem ascribere adiungere.vt qui ciuitate donantur,quia natis ciuibus adiunguntur,ascriptitij ciues appellantur. qua ex re est illa Ciceronis similitudo in libro de Natura Deorum tertio, Iam vero,inquit,in Gręcia multos habent ex hominibus deos, Alabandum Alabandi,Tenedij Tennem Leucotheam,quæ fuit Ino,& eius Palęmonem,filium:cuncta Gręcia Herculem & Aesculapium Tyndaridas:Romulum nostri aliosq; cõplures,quos quasi nonos & ascriptitios ciues in cęlum receptos putant.Inde ascribi in ciuitatem in ciuitate & ciuitati Cicero dicit pro Archia poeta, Quę,inquit,quum esset ciuitas ęquissimo iure ac foedere,ascribi se in eam ciuitatem voluit.Item,Data est ciuitas Syllani lege & Carbonis,si qui foederatis ciuitatibus ascripti fuissent. Itē paulo post, Quæ quum ita sint,quid est quod de eius ciuitate dubitetis,pręsertim quū alijs quoq; in ciuitatibus fuerit ascriptus? Reliquum est,vt de Q.Catuli) Ciceronem Plutarchus hac in re secutus non est.Is enim in vita Pōpeii Catulum in dissuasione legis Gabiniæ dixisse scribit, Pompeio parcendū, nec eum tot periculis bellisq; obijciendum:& si Pompeium amitterent,nō esse in quo spem ciuitas poneret. eundem in legem Maniliam multa inuectum sępius pro rostris acclamasse iubendo & hortando patres, vti maiorum exemplo mentem animumque reposcerent ob publicam libertatem vindicandam. Quum ex vobis quæreret) in legis dissuasione. Si quid de eo factum esset)id est si contingeret eum mori. Id autem ominis causa euitauit dicere.vt in prima Philippicarum,Si quid mihi humanitus accidisset(multa autem impendere videbantur pręter naturam etiam,pręterque fatum)huius diei vocem testem Reipublicę relinquerem meę perpetuę ergase voluntatis.Siquid eo factum esset legendum putarem , quod id verbum facere in ea significatione cum ablatiuo sine pręposítione adiungi soleat.vt pro A.Cluentio,Quid istis hominibus factum est Stratone & Nicostrato?Quo in loco plura de hoc dicendi genere scribemus proxime.

Ascribere, & ascriptitij ciues.

Ascribi in ciuitatē in ciuitate & ciuitati.

Factū eo.

Dixistis)id est roganti Catulo respondistis. In hoc ipso)quod dicat Pōpeio parcendum. Quo minus certa est.)Hominis vita casibus morbisq; innumerabilibus obnoxia est,eiusq; exitu nihil est quicq̄ minus certum. Ideoq; negat Cicero in Catone maiore vllum hominem esse q̄tumuis adolescentem,cui exploratum sit ad vesperam se esse victurum. Minus diuturna vita.)Nam breue & irreparabile tempus omnibus est vitæ.

60 At enim nihil noui fiat, cōtra exempla atq; instituta maiorum. Non dico hoc loco, maiores nostros semper in pace consuetudini, in bello vtilitati paruisse: semper ad nouos casus temporum, nouorum consiliorum rationes accommodasse. Non dicam duo bella maxima, Punicum, & Hispaniense, ab vno Imperatore esse confecta: duas vrbes potentissimas, quę huic Imperio maxime minitabātur, Carthaginem atq; Numantiam, ab eodem Scipione esse deletas. Nō commemorabo, nuper ita vobis patribusq; vestris esse visum, vt in vno Cn. Mario spes Imperii poneretur: vt idē cū Iugurtha, idem cum Cimbris, idem cum Theutonis bellum ad-
61 ministraret: in ipso Cn. Pompeio, in quo noui constitui nihil vult Q. Catulus, q̄ multa sint noua, summaq; Catuli voluntate constituta, recordamini. Quid tā nouū, q̄ adolescentulum priuatum, exercitum difficili reipublicæ tempore conficere? confecit. huic præesse? etiā præfuit. rem optime ductu suo gerere? gessit. Quid tam præter consuetudinem, q̄ homini peradolescenti (cuius a senatorio gradu ætas lōge abesset) imperiū, atq; exercitum dari? Siciliam permitti atq; Aphricam, bellumq; in ea administrandum? Fuit in his prouinciis singulari innocētia, grauitate, virtute: bellum in Africa maximum confecit, victorem exercitum deportauit,

Fru. i. fructū capere. Fructus unde.

Dum p deos immortales licet). i. dū dii ipsi pmittūt. i. dū sanus & incolumis & cōstāti ętate hō est. Frui hominis vita). i. fructū ex cōmoditate ex hois vita cape. Frui eñ p eo qđ est fructū capere sępe dicit. vt frui vectigalibus, agris fundis dicim⁹, vñ fructus appellatus est. Cicero de rñsis Aruspicū, Aerariū nullū est vectigalib⁹ nō fruunt, q redemerūt. Idē cōtra Rullū ad Quirites, Adiūgit agros Bithynię regios, qbus nūc publicani fruūtur. Idē p Sex. Roscio, Hūc nō modo colēdis pręduis pfuisse, sed certis fun-

dis patre viuo frui solitū esse. Idē pro A. Cecinna, Testamēto faciet hęredē quē habebat e Cesennia filiū, viumfructū omniū bonorū suorū Cesenniæ legat, vt frueretur vna cū filia. Vñ fructuarios agros M. Cælius in lib. Epistolarū Ciceronis. viij. appellat, pacate possessos, ex qbus fructus percipitur, Agros, inqt, quos fructuarios habēt ciuitates, vult tuo bñficio, qđ tibi facile & honestū factu est, immunes esse. At eñ nihil noui fiat.) Qđ Catul⁹ ī legis dissuasione dixit id, Cicero repetit, vt refutet. In ea autē repetitiōe Cicero at. vel at eñ solet dicere. Nō dico &c.) Occupatio est. Simulat eñ Cicero id se non dicere quod dicit. Cōsuetudini paruisse). i. noui nihil fecisse. Cū Iugurtha) quē postea victū in triūpho ante currū suū duxit. Postea Mari⁹ triūphali veste in Senatū venit, qđ nemo ante eū fecerat, vt scribit T. Liuius lib. lxvij. Idē cū Cimbris) A quibus Romani exercitus sępe victi fuerāt. Nā Papyrius Carbo Col. cū exercitu fusus est, M. Iuni⁹ Sylanus cū his pugnauit infeliciter: Aurelius Scaurus Cōsulis Legat⁹ amisso exercitu captus est: C Manlius & Q. Seruilius Cępio Procōsules misere victi binis castris spoliati sunt, vt ait T. Liuius. Cū Theutonis) quib⁹ Cimbri post tā multas victorias se coniunxerunt. Theutonos & Theutones dicimus. In bello Cimbrico C. Mario sępe continuatus Consulatus est, quē admodum Fabio Maximo in secundo bello Punico. In ipso Cn. Pōpeio) Quę in Pōpeio noua constituta sint, dicit. Adolescētulū.) Natus erat tū Pompeius annos tres & viginti, quum in agro Piceno vt dixi, tres compa rauit legiones, quē Sylla Imperatorē appellauit. Difficili Reip. tempore.) Quo tēpore bella erant ciuilia Syllę cū Carbone. Exercitum conficere) id est cogere & colligere, vt cōficere pecuniam Cicero dicit in Oratione pro L. Flacco. Duæ rationes conficiendę pecunię, aut versura aut tributo. Et contra Rullum ad Quirites, Permittitur infinita potestas innumerabilis pecunię cōficiendę, de vestris vectigalibus nō fruēdis. Rem optime ductu suo gerere.) Nā in Sicilia vicit cepitq; Carbonē, vt ante diximus. Peradolescēti.) Adolescens & adolescentior tantū dicitur. Pro superlatiuo autē hic peradolescentem dicit, vt paulo ante adolescentulum. Cursus a senatorio gradu.) Senatum a senum ætate appellatum esse Cicero in libro de Senectute scribit. quem eundem ob causam γερουσίαν Gręci appellant. γέροντας enim hi senes appellant. Bellumq;) contra Domitium & Hiericam. Natus Pompeius. iiij. & xx. annos, adhuc eques Romanus, quod qui dem nemini contigerat, ex Africa triumphauit, vt ante diximus. Deportauit) id est in Italiam reduxit. Deportare exercitum pro eo quod est, classe in patriam reducere T. quoq; Liuius sępe dicit, vt libro. xxiij. Neq; controuersiam fore, quin ipse confecto bello Annibal victor in eam decedat, exercitumq; deportet, Italiæ imperium Campanis relinquatur. Idem libro. xxx. tum M. Attilius & Q. Minutius, Trib. pl. ad populū tulerunt, vellēt iuberētve Senatū decernere, vt cum Carthaginensibus pax fieret, & quē eam pacē dare, quemq; ex Africa exercitus deportare iuberent. De

Fructuari⁹ ager.

Theutoni⁹

Conficere exercitum & pecuniā.

Peradolescens & adolescētulus.

Deportare exercitum.

à cæterorum eiusdem dignitatis amplissimorum hominum authoritate.

Duo Coss.)Hi qui fuerint nondũ legi,quãuis Eutropi.lib.vi.scribat Sertorianũ bellũ M. Aemylio Lepido & Q.Catulo Coss.cœpisse. Ad bellũ maximũ)quod in Hispania cũ Q.Sertorio gestum est.Cuius in vita Plutarchus scribit a paruo exercitu eius magnas Po.Ro.copias magnosq; duces deuictos.Cottã nauali ꝓlio superatũ,Phidiã Prętorẽ ꝓfligatũ, Domitiũ Procõsulẽ cõtritũ,Toraniũ Metelli Legatũ cũ exercitu deletũ,ipsum quoq; Metellũ virũ ætatis suæ amplissimũ in eã necessitatẽ adductũ , vt L.Lolli⁹ ex Narbonensi Gallia ei auxiliũ ferre coactus sit,& Cn. Põpeius cũ summa festinatione missus sit,vt Sertorio resisteret.Metellũ Sertorius magna celeritate vrgebat,Metellus cunctatione resistebat,L.Philippus dixisse dicitur. Idem scribit Plutarchus in vita Põpeij.L.Philippus Senator summa nobilitate& eloquentia fuit,vt ait Cicero pro Cn.Planco. Legibus solutus) .i.vt vulgo dicunt,dispensatus.Qua voce Cicero,T.Liuius, alijq; vtuntur sępissime. Qui vllum magistratũ)Cn.enim Pompeius quũ adhuc Quæstor esset cum Imperio Consulari aduersus Sertorium missus est,vt ait T. Liuius libro.xci.Aedilitas enim primus erat magistratus,eaq; ad honoris amplioris gradum ascensus primus erat,vt ait Cicero in libro de Legibus tertio,deinde Prætura,post Consulatus. Sed ante Aedilitatem Quęstura gerebatur,quę ex horum magistratuũ ordine nõ erat,queãdmodũ & Tribunat⁹.Vlpian⁹ lib.D.gest.i.titulo de officio Quęstoris,Quęsturã esse dicit initiũ & quasi primordiũ gerendorum magistratuum.Ideoq; adolescentuli Quęstores fiebant.Inde illud Ciceronis est in Epistolarum lib.ij.Ego de prouincia decedens Quęstorẽ Cæliũ pręposui prouincię,puerũ inqs:at Quæstorem,at nobilem adolescentem,at omnium fere exemplum . Scipionem quoque,cui postea Africani cognomen fuit,natum annos quatuor & ferme viginti cum Imperio Consulari in Hispaniam secundo bello Punico missum fuisse T.Liuius libro vicesimosexto scribit. Magistratum capere) id est administrandum & gerendum suscipere:vt in Oratione pro Cn.Planco,Quod multo etiam minus ferẽdum est. Tum enim magistratum non gerebat is qui ceperat. Iterum triumpharet) de Sertorio. Prius enim de Domitio & Hierica in Africa victis triumphauit. Quæ in omnibus hominibus noua) Sententia est.Quę in Cn.Pompeio noua constituta sunt, ea multo sunt plura,q̃ quę vnq̃ in vllo ciue Romano constituta sint. Post hominum memoriam)id est ab omni antiquitate. Tot exempla in Cn. Pompeio constituta. A Q.Catulo.) Hæc authore Senatu cõstituta sunt: Q.autem Catulus Senator erat.Hortatu etiã Catuli in Sertorium imperiũ petiuit. Eiusdem dignitatis).i.Senatorũ,aut virorũ Cõsulariũ. Amplissimi hoies sunt Senatores vel Cõsulares.nã amplissim⁹ honos est Cõsulat⁹,ãplissim⁹ ordo est;Senatori⁹,ãplissimi ordines sunt Senatori⁹ & Eqster.

Q.Sertorij virtus.

L.Philippus.

Solutus legibus.

Aedilitas.

Quæstura.

Iuuenes quęstores.

Capere magistratum

Quare videãt, ne sit periniquũ, & non ferẽdũ illorũ authoritatem de Cn. Pomp. dignitate a vobis comprobatam semper esse: vestrum ab illis de eodem homine iudicium, populiq; Romani authoritatem improbari: presertim cum suo iure populus Romanus in hoc homine suam authoritatem, vel contra omnes, qui dissentiunt, possit defendere. Propterea q; istis reclamãtibus, vos vnũ illum ex omnibus delegistis, quẽ bello prædonum preponeretis. hoc si vos temere fecistis, & reipublicę parum consuluistis, recte † studia vestra suis consiliis regere conentur. Si autẽ vos plus tũ in republica vidistis, vos his repugnantibus per vosmetipsos dignitatẽ huic imperio, salutẽ orbi terrarũ attulistis: aliquando isti principes, & sibi, & cęteris, populi Romani vniuersi anthoritati parendũ esse fateantur. At in hoc bello Asiatico, & regio, nõ solum militaris illa virtus quæ est in Cn. Pompeio singularis, sed aliæ quoq; virtutes animi multæ, & magnę requiruntur. Difficile est in Asia, Cilicia, Syria, regnisq; exterarũ nationũ ita versari vestrum Imperatorem, vt nihil aliud q̃ de hoste ac laude cogitet. Deinde etiã, si qui sunt pudore ac temperantia moderatiores, tamen eos tales propter multitudinem hominũ cupidorum nemo arbitratur. Difficile est dictu Quirites, quãto in odio sumus apud exteras nationes, propter eorum, quos ad eas hoc anno cum Imperio misimus, iniurias ac libidines. Quod eñ fanum putatis in illis terris, † vestris magistratibus religiosum? quam ciuitatem sanctam? quam domum satis clausam ac munitam fuisse? Vrbes iam locupletes & copiosę requiruntur, quibus causa belli propter

64 † isti

65 † nostris

diripiendi cupiditatem inferatur. Libenter hęc coram, cum Q. Catulo, & Q. Hortensio disputarem summis & clarissimis viris. Nouerunt enim sociorum vulnera, vident eorum calamitates, querimonias audiunt.

Illorũ authoritatẽ de Cn. Põpeio.) Quũ Põpeius eques bis ex Senatuscõ sulto triumphauit, quũq; ex Senatuscõ. solutus legib⁹ imperiũ Cõsulare habuit, id populus Ro. cõprobauit. Populi enim Ro. magistratus erant Tribuni plebis. Ij antẽ subsellijs ante valuas curię positis decreta patrũ attẽtissima cura examinabãt, vt si qua ex ijs improbassent, rata esse nõ sinerẽt. Itaque veteribus Senatuscõsultis T litera subscribi solebat: eaq; nota significabat illa Tribunos quoq; censuisse. Author est Valerius Maximus lib. ij. titulo de Institutis antiquis. Populiq; Romani.) Quãuis ad Quirites. i. ad pop. Ro. habeatur hęc oratio, maiorẽ tamẽ dignitatẽ significat, quũ dicit po. Ro. authoritatẽ, q̃ quũ dicit vestrũ iudiciũ. Populi autẽ Ro. iudiciũ suffragijs ferebatur. Istis reclamãtibus.) Inuito Senatu per latã legẽ Gabiniã, eaq; lege imperium in prędones Pompeio mãdatũ ante diximus. Studia vestra suis cõsilijs.) Suffragij ius nõ habebãt Senatores. Sed quum aliqua de re ferẽdum erat suffragiũ, vt si de lege ferẽda agebatur, licebat Senatoribus orationes ad populũ habere, quib⁹ suaderẽt populo qd agendũ foret. Itaq; po. Ro. studia cõsilijs suis regebãt. Attulistis) quum Põpeium prędonũ bello prępostuistis. Regio) quod cũ duobus Regib⁹ Mithridate & Tigrane gerẽdum est. Regnis interiorũ nationũ.) In codicibus alijs lego, regnis exteriorum nationũ. Vtrobiq; mẽdose legi putẽ, esseq; legendum exterarũ nationum. Exteras nationes quas vulgo extraneas dicunt, q̃ sępe Cicero dicat, ne admonendũ quidẽ est. De hoste ac laude cogitet.) De hoste vincẽdo, ac laude ex innocẽtia, cõtinẽtia, tẽperãtia, fide, facilitate, alijsq; virtutibus mitioribus apud socios amicosq; populi Ro. & apud exteras natiões quęsita. Si qui sunt.) Imperatores. s. Propter multitudinẽ cupidorũ hominũ). i. quũ cęteri ferme Imperatores cupidi esse soleãt. Quos ad eas hoc anno) Pretores intelligit, qui ad Prætorias ꝓuincias missi sunt, simul Cõsules ad Consulares prouincias missos intelligere liceat. In illis terris). i. apud nationes exteras. Iniurias). i. furta & rapinas. Copiosæ). i. locupletes. Copias enim diuitias appellamus. Vt ꝑ Archia, Ibi natus est loco nobili, & celebri quondam vrbe & copiosa. Inde copiosum hominem idem appellat locupletẽ in libro de Officijs secũdo, Quid eius Collega in Cẽsura L. Mummius: numquid copiosior quũ copiosissimã vrbẽ funditus sustulisset? Copiosum patrimonium idẽ dicit pro Sex. Roscio, Sese hoc incolumi nõ arbitrabatur huius innocentis patrimonium tã amplum & copiosum posse obtinere. Requiruntur) id est diligenter inquiruntur. Nouerunt enim sociorum vulnera.) Eorum enim querimoniæ ad Senatum perferuntur.

Tribuni pl. senatusconsulta examinabãt.

Suffragii ius.

Copiosus pro locuplete.

Capere.) id est continere & satiare, Qui ab auro gazaque regia.) id est a Mithridatis & Tigranis pecunijs. Quam enim pecuniam hostibus Imperatores detraxerant, eam in ærarium referendam Romam curabant. Ideoque cum Imperatoribus mittebantur Quæstores ad pecuniariam rem administrandam,& prædam ac manubias in publicas rationes referendas. Cicero in libro de Officijs secundo scribens magistratus continentes esse,omniq; auaritię suspitione vacare debere. Omni,inquit, Macedonum gaza,quæ fuit maxima,potitus est Paulus. tantum in ęrarium pecunię inuexit, vt vnius Imperatoris præda finem attulerit tributorum. Imitatus patrem Africanus nihilo locupletior Carthagine euersa. Idem L. Mummium fecisse dicit, quum Corinthum vrbem opulentissimam funditus euertisset. Illic Macedonum gazam vt hic regiam Cicero appellat. Virgilius quoque in libro Aeneidos primo,Arma virum tabulæque & Troia gaza per vndas.Et in libro secundo,Huc vndique Troia gaza Incensis erepta adytis.Gazam in numero tantum singulari persicam vocem esse,eamq; significari diuitias,id est omne id quod possidemus Seruius dicit. Gaza.

Non erit idoneus qui ad bellum mittatur.) vt paulo ante dixit. Idoneus non est,qui impetret. Ecquam putatis ciuitatem.)Conduplicatio est. Res enim eadem iterum dicitur.Pacata autem natio aut ciuitas,est quę bello caret,quę in pace est,vt paulo ante dixit pacatum hominem qui hostis non sit. Requisiuit.) id est studiose quæsiuit, vt bello piratico præficeretur. Propter animi continentiam.) id est quia sociorum compilator ac prædator non esset. Pecunia publica.) id est vectigalibus quæ ipsi soluerent. Præter paucos.)eos scilicet, qui cum imperio in prouincias mittantur. Neque eos)paucos scilicet. Classium nomine.) id est quod classi prefecti sint. Quibus iacturis.)id est incommodis nostris. Alienis vitijs.) Magna laus Pompeij est, in aliorum Imperatorum tanta auaritia, tanta incontinentia ipsum esse tam innocentem tamque continentem. Idoneº qui. Pacata ciuitas.

Inter annos tot.) id est a tam multis annis. Intra autem de futuro potius dicatur, vt intra decem annos,id est anteq̃ decem anni sint:quod decennio quoque dic posset, vt in libro inuectiuarum in Catilinam secundo, Sed triduo tamen audietis. Id exponit Priscianus pro intra triduum. Inter & intra tot annos.

P. Seruilius.) is est vt arbitror qui ante Pompeium cum piratis victoria non incruenta conflixit, quos e mari eiecisse non contentus, eorum vrbes validissimas,diutina præda abundantes Phaselin & Olypon euertit, Isauronque ipsam Ciliciæ arcem sustulit.Vnde conscius sibi ipse magni laboris Isaurici cognomen adamauit. Author est L. Florus. Significat autem Cicero hos in ea esse sententia, vt Cn. Pompeio decernatur imperiũ in Mithridatem. C.Curio.) is est, vt arbitror, ad quem Ciceronis Epistolæ libro secundo sunt. Summis vestris beneficijs præditus.) id est vir Consularis. Pro amplissimis vestris honoribus.) id est pro Consulatu. P. Seruiliº. Isauricus.

Eſt Cn.Lẽtulus in quo omnes pro ampliſſimis veſtris honoribus ſummũ conſiliũ, ſummã grauitatẽ eſſe cognoſcitis.Eſt C.Caſſius,integritate,virtute,cõſtãtia ſingulari.Quare videte,num horum authoritatibus, illorũ orationi,qui diſſentiunt reſpõdere poſſe videamur.

69 Quę quũ ita ſint C.Manili,primũ iſtã tuã & legẽ, & voluntatẽ,& ſentẽtiã laudo,vehemẽtiſſimeq; cõprobo: deindę te hortor,vt authore Po. Ro.maneas in ſententia,neue cuiuſq̃ vim aut minas pertimeſcas.Primũ enĩ in te ſatis eſſe animi cõſtantiæq; arbitror:deinde cum tãtã multitudinẽ,cũ tãto ſtudio adeſſe videamus quãtã non iterũ in eodẽ homine pręficiendo vidimus,quid eſt,ꝙ aut de re,aut de perficiendi facultate dubitemus? Ego autẽ,quicquid in me eſt ſtudii,cõſilii,laboris,ingenii,quicquid hoc beneficio populi Ro.atq; hac prætoria:quicquid authoritate,fide,cõſtãtia poſſum, id omne ad hanc rẽ conficiendã tibi,& populo Ro.polliceor,&
70 defero. Teſtorq; omnes deos , & eos maxime qui huic loco tẽploq; præſident,qui omniũ mentes eorũ, qui ad Remp.adeunt,maxime perſpiciunt,me hoc neq; rogatu facere cuiuſq̃,neq; quo Cn. Pompeii gratiã mihi per hãc orationẽ cõciliari putẽ:neq; quo mihi ex cuiuſq̃ amplitudine,aut præſidia periculis,aut adiumẽta honoribus quæram.propterea ꝙ pericula facile (vt hominẽ præſtare oportet)innocentia tecti pellemus: honorem autem neq; ab vno,neq; ex hoc loco,ſed eadẽ noſtra illa laborioſiſſima ratione vitæ(ſi veſtra volũtas feret)
71 conſequemur.Quãobrẽ quicquid in hac cauſa mihi ſuſceptũ eſt Quirites,id ego omne me Reip.cauſa ſuſcepiſſe confirmo : tantũq; abeſt,vt aliquam bonã gratiã